

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРАВА ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І ПОЛІТИЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Тарасюк Олеся Олександрівна
(студентка групи МЕ-7)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
НА ТЕМУ

«ВПЛИВ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: РИЗИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ»

(представлена на здобуття освітнього ступеня "бакалавр"
спеціальність 292 "Міжнародні економічні відносини")

Допущено до
захисту протокол
№ _____ від

в.о. зав. кафедри міжнародних
відносин і політичного
менеджменту _____
д.е.н., доц. Грабчук І.Л.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи:
д.е.н., доц. Грабчук І.Л.
(наукове звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент
д.е.н., доц. Абрамова І.В.
(прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир 2025

Я, **Тарасюк Олеся Олександрівна**, цим засвідчую, що представлена до захисту кваліфікаційна робота виконана на основі власних наукових досліджень. Текст не містить доробку інших дослідників без відповідних посилань на їх праці.

Я попереджена про те, що буду недопущена до захисту, а в разі отримання диплому – буду позбавлена його відповідно до чинного законодавства України.

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС.....	7
1.1. Поняття та основні види міграції: економічні та соціальні аспекти .	7
1.2. Сутність поняття економічна безпека.....	12
1.3. Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку міграційних процесів та економічної безпеки.....	20
Висновки до розділу 1	31
РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРІ	34
2.1. Загальна характеристика економіки ЄС	34
2.2. Країни ЄС в глобальних економічних рейтингах	40
Висновки до розділу 2.....	47
РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ЄС.....	49
3.1. Основні ризики міграції для економічної безпеки ЄС	49
3.2. Позитивний вплив міграційних процесів на економіку ЄС	59
3.3. Політика ЄС у сфері міграції як інструмент зміцнення економічної безпеки	70
Висновки до розділу 3.....	75
ВИСНОВКИ	77
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ	80
ДОДАТКИ	92

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сьогодні значні обсяги міграційних процесів є одним з ключових викликів для ЄС. Ряд воєнно-політичних конфліктів в різних регіонах світу зумовив великі за обсягом потоки вимушених мігрантів до країн-учасниць об'єднання. Одним з таких конфліктів є російсько-українська війна. Вже починаючи з 2014 року можна було спостерігати процеси вимушеного переселення українців зі східної частини України за кордон. Однак в період з 2014 по 2022 роки число емігрантів було досить незначним. Переломним моментом у відносинах України та ЄС в сфері міграції стало 24.02.2022. Початок повномасштабного вторгнення спричинив найбільшу з часів Другої світової війни міграційну кризу на території Європейського Союзу. За даними різних дослідників наразі на території об'єднання перебуває близько 6 млн українських біженців.

Така ситуація створила значні загрози національній безпеці приймаючих країн. Особливо актуальним наразі є питання економічної безпеки країн-учасниць об'єднання. З одного боку притік значної кількості працездатного населення в умовах нестачі робочих рук створює додаткові можливості для зростання. Разом з тим, поява надмірної кількості іммігрантів сприяє зростанню видатків на їх інтеграцію та створює додатковий тиск на соціальні інститути держави. Таким чином, невизначеність характеру впливу міграційних процесів на економічну безпеку Європейського Союзу зумовлює актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі науковці приділяють значну увагу питанням національної безпеки держави та економічної безпеки, як складової останньої. Дана тенденція підтверджується великою кількістю наукових праць, зокрема у таких наукометричних базах даних як Google Scholar, Scopus та Web of Science.

Дослідженню даних питань значна увага приділяється в дослідженнях [3; 10; 12; 13; 16; 18; 19; 23; 25; 27-32; 36; 42-45; 48-50; 52; 55; 64; 83; 87; 91; 93-95; 107; 112; 113].

Проте, варіативність думок, висока динамічність процесів міграції та зміна впливу протягом часу зумовлюють необхідність постійного та системного дослідження впливу міграційних процесів на економічну безпеку Європейського Союзу.

Метою роботи є визначення характеру впливу міграційних процесів на показники економічної безпеки країн Європейського Союзу.

Мета дослідження обумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- визначення сутності понять «національна безпека» та «економічна безпека»;
- визначення ключових складових економічної безпеки;
- визначення основних показників для дослідження рівня економічної безпеки окремої держави;
- виокремлення ключових загроз для економічної безпеки ЄС, спричинених зростанням рівня міграційних процесів;
- виокремлення позитивних аспектів та можливостей для економік країн ЄС, зумовлених зростанням обсягів процесів імміграції;
- оцінка впливу міграційних процесів на економічну безпеку ЄС.

Об'єктом дослідження є вплив міграційних процесів на ключові показники економічної безпеки Європейського Союзу.

Предметом дослідження є поняття «економічна безпека», позитивні та негативні аспекти впливу міграційних процесів на дане поняття, а також оцінка характеру впливу сучасних тенденцій міграції на економічну безпеку країн ЄС.

Робоча гіпотеза полягає у припущенні, що, незважаючи на всі негативні аспекти впливу мігрантів на економічні показники розвитку країн, зростання

обсягів вимушеної міграції з України до країн ЄС створює значно більше можливостей, ніж загроз для його розвитку.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використовувалися наступні методи: абстрагування, класифікації, та дедукції при дослідженні сутності понять міграції, економічної безпеки та їх основних складових; статистичного аналізу, порівняння та системного аналізу при дослідженні економічних показників розвитку ЄС та впливу на них міграційної кризи;

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні розробки дослідження стануть у нагоді для подальшого дослідження проблематики впливу міграційних процесів з України до ЄС на показники економічної безпеки приймаючих країн.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження оприлюднено на *Всеукраїнській науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Держава XXI століття: погляд молоді»* (присвячена Дню науки) (м. Житомир, 2025 р.) – «Міграційні кризи, спричинені вимушеною міграцією: історичний аспект» (2025 р.).

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів та восьми пунктів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Основний зміст роботи викладено на 76 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ТА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЄС

1.1. Поняття та основні види міграції: економічні та соціальні аспекти

Серед основних проблем сучасності ООН визначає як тероризм, мир та безпеку, забезпечення дотримання норм міжнародного права та прав людини, так і міграцію. Міграція сьогодні є серйозним викликом для суспільства, адже за статистикою ООН у 2020 році близько 3,5% всього населення становлять мігранти, порівняно з 2,3% у 1980 році [111]. В свою чергу, за даними World Migration Report у 2021 році число міжнародних мігрантів зросло до 281 млн порівняно з 221 млн у 2010 році [115]. Зважаючи на гостроту даного питання все більше дослідників починають звертати увагу на вплив міграційних процесів на світове господарство.

Згідно зі Словником української мови міграція – це переселення народів у межах країни або з однієї країни в іншу [41]. Oxford English Dictionary подає декілька визначень міграції: 1) переміщення особи чи групи людей з однієї країни, місцевості чи місця проживання тощо, з метою поселення в іншій; 2) сезонне переміщення чи тимчасове переселення особи, людей чи соціальної групи з одного місця до іншого (іноді сюди відносять також подорожі) [96]. Завгородня В.М. розглядає міграцію як переміщення населення через кордон тих чи інших територій у межах однієї країни (внутрішня міграція) або з однієї країни в іншу (зовнішня міграція) зі зміною назавжди чи на тривалий час постійного місця проживання або з регулярним поверненням до нього [13]. Відповідно до тлумачення Малиновської О.А. міграція – це переміщення з однієї держави на територію іншої для постійного або тимчасового проживання [22]. Хомра А. визначає міграцію як територіальні переміщення населення, пов'язані зі зміною місця проживання [50]. Згідно з дослідженнями Слюсаревського М.М., Блинової О.Є. міграція - це переселення, тобто територіальне переміщення населення, пов'язане зі зміною місця проживання або ж це просторова активність (переміщення) індивіда,

спрямована на оволодіння ресурсами нових територій і пов'язана зі зміною місця проживання [42]. Європейський комітет з питань міграції розглядає поняття міграції як процес переміщення або через міжнародні кордони, або в межах однієї країни, що включає будь-які пересування людей, незалежно від причин [96]. Britannica визначає міграцію людей як постійну зміну місця проживання окремої особи або групи, при цьому вона виключає такі типи переміщень, як: кочівництво, міграцію робочої сили, поїздки на роботу та додому та туризм, які мають тимчасовий характер [89].

Можна побачити, що кожен з дослідників вкладає якесь своє бачення в поняття «міграція», проте загалом – це переміщення населення як в межах країни, так і за кордон для постійного або тимчасового проживання на новому місці.

Для кращого розуміння сутності міграційних процесів варто також розглянути види міграції.

Наприклад, Завгородня В.М. виділяє залежно від напрямку: зовнішню міграцію, внутрішню міграцію. Також, в залежності від добровільності виїзду вона зазначає, що існують : добровільна міграція, примусова міграція [13].

За мотивами виїзду Ровенчак О. розрізняє такі типи міграційних процесів: міграція членів сімей, репатріація (рееміграція), релігійна міграція, етнічні міграції, екологічна міграція, туристична міграція, освітня міграція, політична міграція, економічна міграція, трудова міграція [36].

Згідно з думкою Колінсон С. існує чотири види міжнародних міграцій: міграції економічні добровільні (трудова мігранти); міграції політичні добровільні (наприклад, міграція євреїв до Ізраїлю); міграції політичні вимушені (потoki класичних «біженців»); міграції економічні вимушені (біженці з місць екологічних та інших видів катастроф) [61].

Пестушко також зазначає поділ залежно від тривалості на: постійні, тимчасові, маятникові [28].

Wickramasinghe A.A.I.N. вказує на існування таких видів міграції: трудова міграція, рееміграція, ланцюгова міграція, міграція у пошуках притулку [113].

Грицай І.О. зазначає, що міграції за тривалістю поділяються на: постійну, тимчасову (зворотну); залежно від основних форм реалізації: організована, неорганізована; за принципом законності переміщення населення поділяються на: законні, незаконні. Дослідниця дає ще й такий поділ мігрантів за статусом: громадянина (мігранти, які повертаються), іноземця чи особи без громадянства (етнічні групи, які повертаються; мігранти з правом вільного пересування; іноземці, допущені з особливою метою; постійні іммігранти; трудівники-мігранти, які поділяються на сезонних робітників-мігрантів, трудівників-мігрантів, пов'язаних з виконанням визначених робіт, трудівників-мігрантів, які працюють за контрактом, тимчасових трудівників-мігрантів, осілих трудівників-мігрантів, висококваліфікованих трудівників-мігрантів; економічні мігранти; мігранти, яким надається притулок, до яких відносять: біженців; осіб, прийнятих з гуманітарних причин, осіб, які шукають притулку, осіб, яким надано статус тимчасового захисту; осіб з відкладеним рішенням про депортацію; мігранти з нерегульованим статусом; мігранти для возз'єднання сімей) [10].

Гусаров С.М. наводить поділ в залежності від форми міграції: трудова (сезонна, маятникова, епізодична), сімейна, рекреаційна, туристична тощо. За ознакою перетинання кордону міграція поділяється на місцеву, локальну, міжконтинентальну та внутрішньоконтинентальну. Також автор наводить свою класифікацію за напрямком: міжнародна, внутрішня, рееміграція, реімміграція [12].

Наведені погляди на класифікацію міграції нами узагальнено в табл. 1.1.

Кожен з авторів розглядає окремий аспект міграційних процесів і відповідно до нього наводить класифікацію потоків. Виділяють також ряд детермінантів, що стимулюють або ж дестимулюють міграційні процеси: економічні, соціо-демографічні, політико-безпекові, мовно-культурні та еколого-природничі [50].

Таблиця 1.1

Класифікація міграції

Класифікаційні ознаки	Види міграції
За напрямком	зовнішня; внутрішня. міжнародна, внутрішня, рееміграція, реімміграція
За ознакою перетинання кордону	місцева, локальна, міжконтинентальна, внутрішньоконтинентальна
За добровільністю виїзду	добровільна; примусова.
За тривалістю	постійна; тимчасова; маятникова.
За формою	трудова (сезонна, маятникова, епізодична), сімейна, рекреаційна, туристична
За формами реалізації	організована; неорганізована.
За законністю	законна; незаконна.
За статусом мігранта	міграція громадян; міграція іноземців чи осіб без громадянства (етнічні групи, які повертаються; мігранти з правом вільного пересування; іноземці, допущені з особливою метою; постійні іммігранти; трудівники-мігранти (сезонні робітники-мігранти; трудівники-мігранти, пов'язані з виконанням визначених робіт; трудівники-мігранти, які працюють за контрактом; тимчасові трудівники-мігранти; осілі трудівники-мігранти; висококваліфіковані трудівники-мігранти); економічні мігранти; мігранти, яким надається притулок (біженці; особи, прийняті з гуманітарних причин; особи, які шукають притулку; особи, яким надано статус тимчасового захисту; особи з відкладеним рішенням про депортацію; мігранти з нерегульованим статусом; мігранти для возз'єднання сімей)).
За метою	за класифікацією Wickramasinghe (трудова міграція, рееміграція, ланцюгова міграція, міграція у пошуках притулку); за класифікацією С.Колінсон (міграції економічні добровільні, міграції політичні добровільні, міграції політичні вимушені, міграції економічні вимушені).
За мотивами виїзду	міграція членів сімей; репатріація (рееміграція); релігійна; етнічні; екологічна; туристична; освітня; політична; економічна; трудова.

Джерело: узагальнено автором за даними джерел: [10;12;13;28;36;113;61]

Окремі дослідники виділяють також стадії міграції. До прикладу Гусаров С.М. стверджує, що міграцію населення можна розглядати як трьохстадійний процес: по-перше, як процес формування території рухливості населення; по-друге, як власне переміщення (міграцію); по-третє, як адаптацію мігрантів до нового місця [12].

Хелашвілі А.В., в свою чергу вказує на існування наступних трьох етапів міграційного процесу: підготовчий, переїзд та постміграційний етап інтеграції в країну-реципієнта. Перший, підготовчий, етап передбачає прийняття рішення про переїзд та його планування. На другому етапі відбувається власне переїзд мігранта в країну призначення. На постміграційній стадії особа проходить інтеграцію в нове суспільство [49].

МОМ також зазначає, що міграційні процеси поділяються на декілька фаз: перед від'їздом, транзит, прибуття, перебування, інтеграція, повернення, реінтеграція. Перша фаза, перед від'їздом, передбачає підготовку до виїзду за межі країни, яка включає в себе підготовку документів (візи, закордонні паспорти, довідки тощо), розробку маршрутів виїзду та забезпечення наявності інших ресурсів, необхідних для переїзду. Наступним етапом є транзит, який характеризується переміщенням людей на тимчасове місце перебування перед прибуттям на своє остаточне місце призначення. Такі дії допомагають мігрантам краще підготуватися до початку життя на новому місці (здобути досвід, знання чи навички, заощадити кошти). Наступною стадією є прибуття, що означає прибуття в країну призначення та реєстрація за новим місцем проживання. За цим слідує етап перебування, коли особа, яка приїжджає до певної країни перебуває в ній протягом певного періоду часу, дотримуючись всіх законів та вимог, що передбачені їхнім статусом. Інтеграція чи реінтеграція є ще однією стадією міграції, яка передбачає асимілювання мігранта з новим середовищем. Виділяють також стадію повернення, яка проте є характерною не для всіх мігрантів [89].

Отже, можемо побачити, що незважаючи на багатовікову історію переміщень населення, досі не існує єдиного визначення поняття міграції. Однак, у всіх формулюваннях прослідковуються певні спільні риси, з чого можна узагальнити, що міграція – це, як внутрішнє, так і транскордонне переміщення населення з метою постійного або тимчасового проживання на новому місці. Зважаючи на широту поняття, науковці також виділяють значну кількість різновидів міграційних процесів в залежності від ключових ознак (мети, мотиву, законності, вектору переміщення тощо). Тривалість та складність процесу переміщення населення спонукає до виділення етапів міграції, основними з яких є: попередня підготовка, власне переїзд та постміграційний етап, який спрямований на адаптацію мігранта до нового середовища проживання.

1.2. Сутність поняття економічна безпека

Сучасний етап розвитку людства характеризується поглибленням процесів глобалізації, що включає в себе процеси взаємопроникнення політичної, економічної, культурної та інших сфер життя країн світу. Таке зближення несе за собою посилення взаємозалежності держав та загострення проблеми їх вразливості до впливу зовнішніх факторів. З огляду на це, все більшої актуальності набуває проблема забезпечення економічної безпеки держави. Для дослідження даного поняття нам варто розглянути його сутність та систему показників, які можуть бути використані для аналізу.

Для того, щоб розібратися з поняттям економічної безпеки варто розглянути також національну безпеку держави, складовою якої вона є. Питання національної безпеки набули критичної важливості для держав, що підкреслюється регулярною розробкою та вдосконаленням стратегій національної безпеки.

Європейський союз не виняток. Починаючи з 2003 року ЄС з певною періодичністю випускає відповідні стратегії, які спрямовані на досягнення

національної безпеки. До 2016 року діяла Європейська безпекова стратегія. Починаючи з 2016 і до сьогодні ЄС функціонує у відповідності до Глобальної стратегії Європейського Союзу.

Нажаль, нормативні документи не надають визначення поняття національної безпеки, тому для дослідження даного поняття варто звернутися до інших джерел. Так, згідно з визначенням національна безпека – це захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам. Національна безпека охоплює безпеку людини, безпеку суспільства та безпеку держави [27]. Згідно зі ст.1 п.6 Закону України «Про національну безпеку України», до загроз національній безпеці відносять явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей [35].

Національна безпека містить в собі ряд наступних складових: безпеку особистості, державну безпеку, громадську безпеку, техногенну безпеку, екологічну безпеку, економічну безпеку, енергетичну безпеку, інформаційну безпеку, кібербезпеку.[25].

Отже, можна побачити, що національна безпека є багатогранним поняттям та стосується багатьох галузей. Однак, на нашу думку, саме економічна безпека є основною складовою, що пов'язує між собою всі інші.

Питання економічної безпеки набули сьогодні стратегічного значення в розвитку будь-якої держави, що знайшло відображення у ряді стратегій. Зокрема стратегію економічної безпеки ухвалив і ЄС.

Даний документ вперше був прийнятий у 2023 році як відповідь на зростаючу нестабільність у світі, зокрема пандемію, російсько-українську війну, зростання кіберзагроз, дезінформацію, а також посилення геополітичної напруги [90].

Зважаючи на важливість питання економічної безпеки, варто зосередитися на детальнішому дослідженні даного поняття. Для визначення його сутності варто проаналізувати визначання, які надають нормативні документи, міжнародні інституції та автори, як вітчизняні, так і іноземні.

Так, в методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, наводиться наступне визначення терміну економічна безпека - це стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі і характеризує здатність національної економіки до сталого та збалансованого зростання [33].

Національний інститут стратегічних досліджень зазначає, що економічна безпека – це спроможність національної економіки зберігати стійкість та невразливість до внутрішніх і зовнішніх загроз, забезпечувати високу конкурентоспроможність у світовому економічному середовищі, стале та збалансоване зростання [2].

Однією з міжнародних інституцій, що наводить трактування економічної безпеки є Міжнародна організація праці. Згідно з її визначенням економічна безпека складається з базової соціальної безпеки, що визначається доступом до інфраструктури основних потреб що стосуються охорони здоров'я, освіти, житла, інформації та соціального захисту, а також безпеки, пов'язаної з роботою [63].

Міжнародний комітет Червоного Хреста, в свою чергу, тлумачить економічну безпеку як здатність окремих осіб, домогосподарств або громад задовольняти свої основні потреби стабільно та з гідністю [68].

Дослідницький центр Global Social Development Innovations трактує економічну безпеку як здатність окремих осіб, домогосподарств та громад задовольняти свої базові потреби, включаючи потреби в їжі, житлі, одязі,

медичному обслуговуванні, інформації про освіту, засобах до існування та соціальному захисті [67].

Одним з багатьох авторів, які досліджували питання економічної безпеки є Дячков О., який стверджує, що економічна безпека визначає стабільність розвитку економіки держави, гарантує захист національних інтересів, забезпечує достатній оборонний потенціал та соціальний розвиток суспільства, навіть у несприятливих умовах внутрішніх та зовнішніх процесів [64].

Ще одним дослідником даного питання є Головка В., який визначає економічну безпеку як відсутність загроз та небезпек для основних соціальних інститутів держави [83].

У вільній енциклопедії економічна безпека розглядається як умова наявності стабільного доходу або інших ресурсів для підтримки рівня життя зараз і в осяжному майбутньому [66].

Лайко П. наводить наступні два визначення терміну економічна безпека - складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного відтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб населення і держави; протистояння дестабілізаційній дії чинників, які створюють загрозу стійкому збалансованому розвитку країни; забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання [20].

Франчук В. та Корчинський І. в свою чергу зосереджуються на таких тлумаченнях економічної безпеки: стан і здатність економічної системи протистояти небезпеці руйнації її організаційної структури і статусу, а також перешкодам досягнення мети розвитку; стан захищеності економічних інтересів особи, суспільства, держави від економічних загроз та інших загроз, що на них впливають, національній безпеці; стан ефективного використання ресурсів та існуючих ринкових можливостей, що дозволяє запобігати внутрішнім і зовнішнім

загрозам, і забезпечує тривале виживання та стійкий розвиток на ринку відповідно до обраної місії; кількісна й якісна характеристика властивостей, що відображає здатність «самовиживання» і розвитку в умовах виникнення зовнішньої і внутрішньої економічної загрози» [48].

Молдован О. поділяє визначення, надані різними авторами, на шість груп. Так, перша група виділяється на основі кондиціонального підходу, тобто економічна безпека трактується як сукупність певних умов, які забезпечують реалізацію визначених державою завдань. В межах другої групи розглядаються визначення, що ґрунтуються на якісному підході, тобто економічну безпеку фахівці тлумачать як найважливішу якісну характеристику економічної системи, що визначає її здатність підтримувати нормальні умови функціонування та діяльності ключових учасників: держави, бізнесу та громадян. Третя група визначень сформувалася на основі протекціоністського підходу, що розглядає економічну безпеку як категорію захищеності, у т. ч. держави, бізнесу та громадян, від внутрішніх та зовнішніх загроз. Четверта група виділяється на основі статичного підходу, тобто економічна безпека розглядається як стан економіки, який дає змогу державі реалізовувати її функції та протидіяти зовнішнім і внутрішнім загрозам. П'ята група сформувалася на основі ресурсного підходу, що концентрує свою увагу на ресурсній забезпеченості економічної безпеки. Шоста група ґрунтується на телеологічному підході, тобто оснований на думці, що безпека не є сприятливим збігом обставин, а результатом свідомої і цілеспрямованої діяльності щодо досягнення такого стану (додаток А) [23].

Молленкамп Д. зазначає, що у широкому сенсі економічна безпека – це здатність людей постійно задовольняти свої потреби [95].

Tatul Melsik Mkrtchyan тлумачить економічну безпеку держави як комплексну та багатофакторну систему яка є матеріальною основою для формування інших компонентів національної безпеки [107].

Зелінський Р. вважає, що економічна безпека держави виражається в здатності економіки до самостійного подолання наслідків підвищення напруженості в міжнародних економічних відносинах [58].

З усього викладеного вище можна побачити, що питання економічної безпеки цікавить багатьох дослідників. Це підтверджує і аналіз публікацій у БД Scopus. Перша праця, яка стосувалася даного поняття була опублікована у 1989 році. Загалом протягом всього періоду часу було випущено 986 публікацій, що стосувалися теми економічної безпеки. З графіку можна побачити, що основна маса досліджень була випущена після 2008 року. Найбільша кількість публікацій простежується в 2020-2021 роках, тоді їх налічувалось 150 (рис. 1.1).

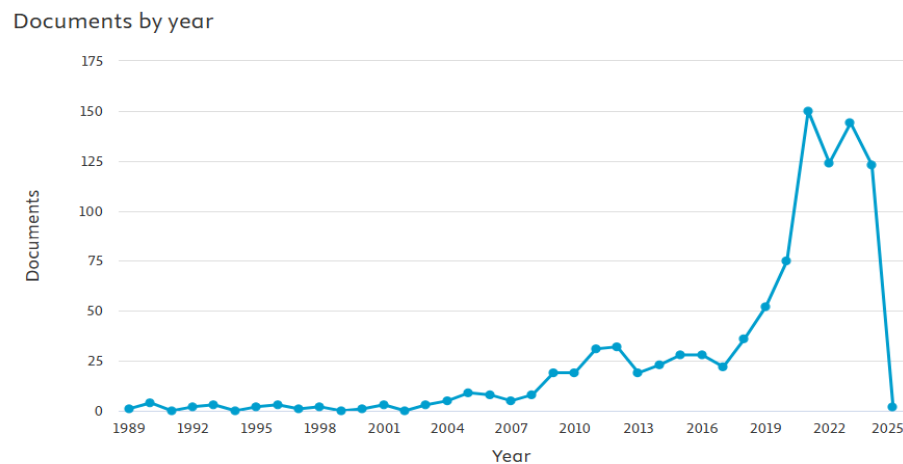

Рис.1.1. Кількість публікацій у Scopus по роках

Джерело: [105]

Якщо аналізувати праці в розрізі сфер дослідження, то найбільша кількість була здійснена в розрізі соціальних наук, економіки, економетрії та фінансів, комп'ютерних наук і інженерії. На соціальні науки припадає 18% загальної кількості наукових робіт, на економіку, економетрію та фінанси – 12,4%, на комп'ютерні науки та інженерію по 9,4%. Загалом ці чотири предметні галузі становлять половину всіх досліджень за темою економічної безпеки (рис. 1.2).

Documents by subject area

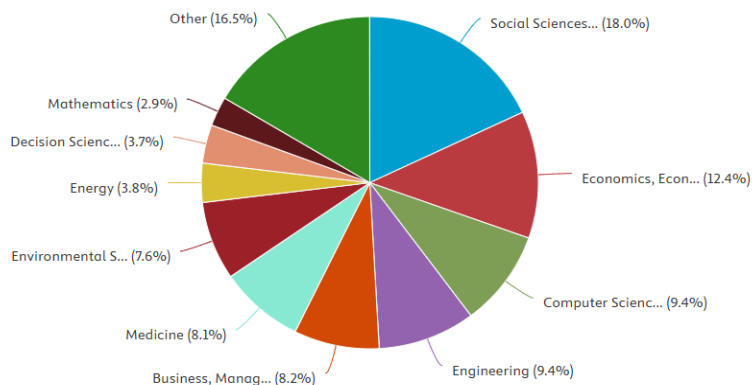

Рис.1.2. Кількість публікацій у Scopus за предметними областями

Джерело: [105]

В розрізі країн, найактивнішу участь у дослідженні питання економічної безпеки беруть такі країни як: Україна, США, Китай, Сполучене Королівство та Австралія. З графіку можна побачити, що Україна є першою в рейтингу за кількістю публікацій, яких майже 300. В свою чергу, США мають трохи більше 200 публікацій, а Китай – 100. Всі інші країни мають значно меншу кількість напрацювань за даною тематикою (рис. 1.3).

В розрізі університетів та авторів, що здійснювали дослідження можна побачити, що Україна тут також займає провідні позиції. Перші з п'яти авторів у рейтингу є українцями. У розрізі університетів можна побачити, що всі перші 10 позицій займають університети нашої держави (рис. 1.4, 1.5).

Documents by country or territory

Compare the document counts for up to 15 countries/territories.

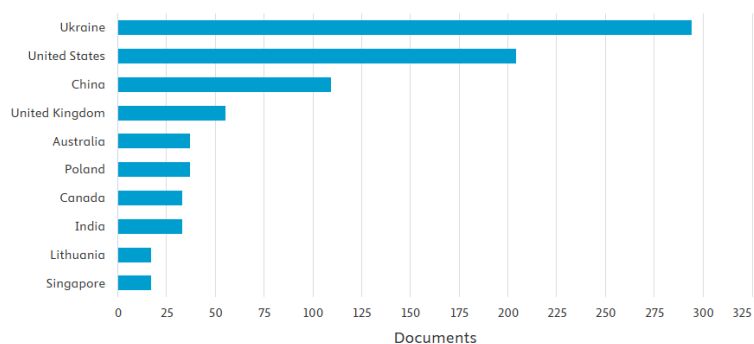

Рис.1.3. Кількість публікацій у Scopus за країнами публікації
Джерело: [105]

Documents by author

Compare the document counts for up to 15 authors.

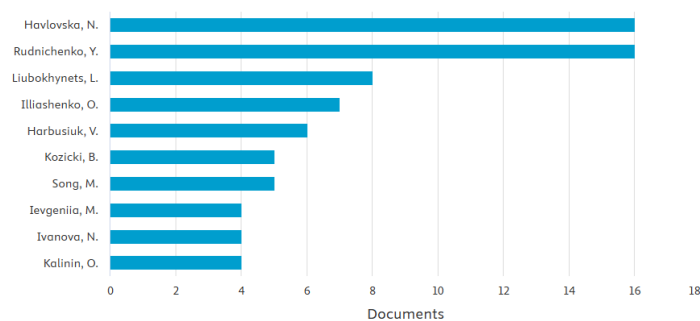

Рис.1.4. Кількість публікацій у Scopus за автором
Джерело: [105]

Documents by affiliation

Compare the document counts for up to 15 affiliations.

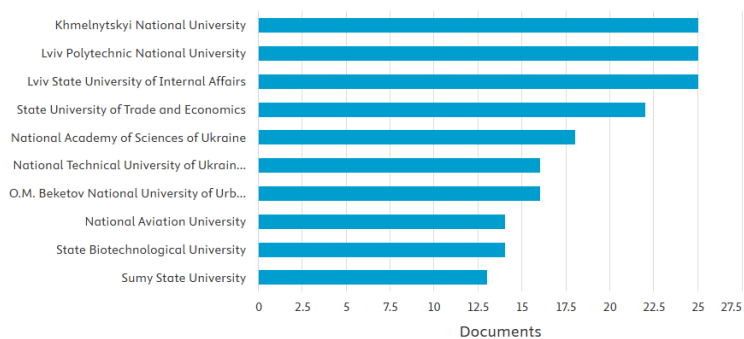

Рис.1.5. Кількість публікацій у Scopus за університетами, що їх опублікували
Джерело: [105]

За результатами дослідження можемо побачити, що актуальність питання економічної безпеки породжує значну зацікавленість науковців у дослідженні даної теми. Однак, незважаючи на це, науковцям досі не вдалося досягти одностайності в певних питаннях. Так, досі не існує єдиного визначення поняття економічної безпеки. Серед значної кількості ми спробували виділити основні з них. Отже економічна безпека – це:

- стан національної економіки, за якого вона здатна зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатність до сталого розвитку;
- захищеність основних соціальних інститутів держави та забезпечення легкого доступу громадян до них;
- здатність окремих осіб, домогосподарств та громад задовольняти свої основні потреби;
- наявність стабільного доходу або інших ресурсів для підтримки рівня життя зараз і в осяжному майбутньому.

Тобто поняття економічної безпеки є багатограним та охоплює всі ключові сфери діяльності держави.

1.3. Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку міграційних процесів та економічної безпеки

З огляду на широту поняття «економічна безпека» варто розглянути основні його складові. Так, згідно з Методичними рекомендаціями щодо розрахунку рівня економічної безпеки України складовими економічної безпеки є: виробнича, демографічна, енергетична, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна, макроекономічна, продовольча, соціальна, фінансова безпеки. Фінансова безпека в свою чергу поділяється на безпеку небанківського фінансового сектору, боргову безпеку, бюджетну, валютну та грошово-кредитну безпеку [33].

Tatul Melsik Mkrtchyan виділяє дві підсистеми з яких складається система економічної безпеки: зовнішня та внутрішня, кожна з яких має власні складові. Зовнішня підсистема містить в собі технологічний, фінансовий та комерційний компоненти. Внутрішня підсистема складається з техніко-виробничого, продовольчого, сировинного, енергетичного, екологічного та інформаційного елементів [107].

Міжнародна організація праці відносить до складових економічної безпеки безпеку доходу, безпеку представлення, безпеку ринку праці, безпеку працевлаштування, безпеку праці та безпеку відтворення навичок [63].

Васюта О. зазначає, що економічна безпека складається з зовнішньоекономічної, макроекономічної, науково-технологічної, інвестиційної, фінансової, виробничої, енергетичної, соціальної, демографічної та продовольчої. В свою чергу, макроекономічна складова містить в собі наступні елементи: економічна незалежність, стійкість і стабільність національної економіки, здатність до самостійного розвитку [112].

Головко В., посиляючись на Мунтіян В. виокремлює фінансову безпеку, інвестиційну безпеку, соціальну безпеку, енергетичну безпеку, дипломатичну безпеку, демографічну безпеку, інноваційну безпеку, продовольчу безпеку та технологічну безпеку держави як складові економічної безпеки держави [83].

Martin Mašľan та Igor Britchenko виокремлюють фінансову, інтелектуальну та персональну, техніко-технологічну, зовнішньоекономічну, енергетичну, політико-правову, інвестиційно-інноваційну, екологічну та інформаційно-комунікаційну складові економічної безпеки держави [94].

Kożak-Siara T. та Majkowska J. зазначають, що досить часто поняття економічної безпеки визначається трьома компонентами: фінансовим, сировинним та продовольчим [93].

Отже, підсумовуючи, можна зазначити, що невизначеність поняття економічної безпеки породжує значну різноманітність поглядів авторів на її складові. Окрім того виникають також певні суперечності стосовно належності окремих складових економічної безпеки тільки до неї. Так, окремі елементи економічної безпеки можна віднести до самої національної безпеки, решту з них – до інших її складових. Так, такі елементи як енергетична, соціальна та екологічна безпеки є водночас складовими національної безпеки. В свою чергу всі інші показники так чи інакше стосуються державної безпеки. Окрім того, продовольчу, фінансову та демографічну складові можна віднести ще до громадської безпеки. Науково-технологічний аспект має найширше охоплення, адже він стосується всіх складових національної безпеки, забезпечуючи їх розвиток. Однак, на нашу думку існують складові що є ключовими для економічної безпеки, до яких належать виробнича, зовнішньоекономічна, інвестиційно-інноваційна та макроекономічна. Саме ці елементи є критичними для визначення рівня розвитку економіки держави, її стійкості та здатності до задоволення потреб громадян.

Ще одним не менш важливим аспектом дослідження поняття економічної безпеки є визначення ключових показників для її аналізу. З цією метою розраховується ряд індикаторів. Одним з найпоширеніших та найбільш комплексних є інтегральний індекс економічної безпеки. Даний показник розраховується на основі оцінки понад 130 окремих індикаторів, які базуються як на статистичних даних, так і на результатах опитування респондентів. Розрахунок даного показника здійснюється в наступній послідовності:

1. визначення множини індикаторів;
2. окреслення характеристичних значень індикаторів;
3. нормування індикаторів;
4. визначення вагових коефіцієнтів;

5. розрахунок інтегральних індексів за окремими сферами економіки та інтегрального індексу економічної безпеки.

У Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України наводиться близько 128 індикаторів за складовими економічної безпеки. Проаналізувавши всі наведені індекси, на нашу думку, можна виділити ключові з них для кожного з елементів. Так, для виробничої безпеки найважливішими показниками є ступінь зносу основних засобів та, як результат рентабельність операційної діяльності підприємств.

Для демографічної складової важливими є коефіцієнт природного приросту населення, частка населення похилого віку в загальній чисельності населення, демографічне навантаження непрацездатного населення на працездатне та загальний коефіцієнт міграційного приросту.

Для енергетичної безпеки найважливішим показником є рівень імпортової залежності країни.

В сфері зовнішньоекономічної безпеки ключову роль відіграють коефіцієнт покриття експортом імпорту, частка імпорту у внутрішньому споживанні країни та індекс умов торгівлі.

Для інвестиційно-інноваційної безпеки важливими є валове нагромадження основного капіталу, відношення вартості нововведених основних засобів до обсягу капітальних інвестицій, інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, чисельність спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи, до чисельності зайнятого населення та питома вага підприємств, що впроваджували інновації, у загальній кількості промислових підприємств.

Для однієї з ключових сфер економічної безпеки – макроекономічної безпеки найважливішими індикаторами є різниця між індексами продуктивності праці в Україні та реальної середньомісячної заробітної плати, рівень тінізації економіки,

сальдо поточного рахунку платіжного балансу України, рівень безробіття, індекс споживчих цін, відношення обсягів заробітної плати до обсягів соціальних допомог та інших одержаних поточних трансфертів, зайнятість населення в неформальному секторі економіки.

Найважливішими індикаторами продовольчої безпеки є співвідношення обсягів виробництва певної продукції та її споживання, а також добова калорійність харчування людини.

Для соціальної безпеки вагомими показниками є відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, обсяги видатків на життєво важливі потреби (харчування, охорона здоров'я, освіта тощо), сума невиплаченої заробітної плати станом на 1 січня (1 липня) до фонду оплати праці за грудень (червень) звітного року, а також рівень зайнятості населення у віці 15 - 70 років.

Оскільки сфера фінансової безпеки містить в собі ряд складових, варто розглянути основні індикатори для кожної з них.

Так, для банківської безпеки важливими є частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам, рентабельність активів, частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань.

Для безпеки небанківського фінансового ринку важливими є рівень проникнення страхування, рівень капіталізації лістингових компаній, рівень волатильності індексу Першої фондової торговельної системи.

Боргова безпека характеризується наступними основними індикаторами: відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, середньозважена дохідність облігацій внутрішньої державної позики (далі - ОВДП)

на первинному ринку, індекс ЕМВІ, відношення обсягу офіційних міжнародних резервів до обсягу валового зовнішнього боргу.

Для бюджетної безпеки важливими є відношення дефіциту/профіциту державного бюджету до ВВП, рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет, відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування та погашення державного боргу до доходів державного бюджету.

Для валютної безпеки визначальними індикаторами є індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, валові міжнародні резерви України, сальдо купівлі-продажу населенням іноземної валюти, рівень доларизації грошової маси.

Основними показниками грошово-кредитної безпеки є питома вага готівки поза банками в загальному обсязі грошової маси, різниця між процентними ставками за кредитами, наданими депозитними корпораціями у звітному періоді, та процентними ставками за депозитами, залученими депозитними установами, загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни [33].

Інтегральний індикатор економічної безпеки розраховується за двома формулами (I_a – в адитивній та I_M – в мультиплікативній формі):

$$I_a = \sum_{i=1}^n a_i I_i^A \quad I_M = \prod_{i=1}^n (I_i^M)^{a_i} \quad (1.1)$$

де I_i^A та I_i^M – часткові індикатори безпеки (для адитивної та мультиплікативної форми) i -ї сфери економічної безпеки;

n - кількість сфер економічної безпеки;

a_i – вагові коефіцієнти, для яких виконується така умова:

$$\sum_{i=1}^n a_i = 1, a_i \geq 0, i = \underline{1, n} \quad (1.2)$$

Індикатори окремих сфер обчислюються за наступними формулами:

$$I_i^A = \sum_{j=1}^{m_i} a_{ij} z_{ij} \quad I_i^M = \prod_{j=1}^{m_i} (z_{ij})^{a_{ij}} \quad (1.3)$$

де z_{ij} - нормовані значення показників;

m_i - кількість показників i -ї сфери економічної безпеки;

a_{ij} - вагові коефіцієнти, для яких виконується така умова:

$$\sum_{j=1}^{m_i} a_{ij} = 1 \quad a_{ij} \geq 0 \quad i=\underline{1}, n \quad i=\underline{1}, m_i \quad (1.4)$$

Потапенко В. та Бірюков Д. зазначають, що для розширення системи показників економічної безпеки доцільно ввести також узагальнену характеристику окремих показників. Як приклад автори наводять рівень інноваційності, що вміщує в собі дві групи показників: економічні та соціальні. В цьому разі формула інтегрального індексу економічної безпеки розраховуватиметься за мультиплікативною формою та матиме наступний вигляд:

$$I_M = (I_1)^{a_1} * (I_2)^{a_2} \quad (1.5)$$

де I_1 - індикатор групи економічних показників;

I_2 - індикатор групи соціальних показників;

a_1 та a_2 – вагові коефіцієнти [32].

Грибінєнко О., Булатова О. та Захарова О. стверджують, що для визначення рівня економічної безпеки варто розглянути основні показники економічних, екологічних та соціальних компонентів, однак найбільш комплексним є показник фінансової платоспроможності Фінансова платоспроможність поєднує в собі борги, бюджет, валюту та інші грошово-кредитні складові [87].

Трофімчук М. та Колоїзд О. концентрують свою увагу на використанні даних соціально-економічної статистики з метою здійснення аналізу економічної безпеки держави. До основних макроекономічних показників автори відносять ВВП, рівень інфляції, рівень безробіття, рівень доходів, платіжний баланс та державний борг [43].

Важливими для досягнення економічної безпеки є цільові показники-2030, визначені Національною економічною стратегією. До цих показників належать: зростання реального та номінального ВВП, зростання продуктивності праці, збільшення чистого притоку ПІІ, зростання обсягів експорту, зниження рівня безробіття, а також зменшення показника гендерного розриву [34].

Карімов Н., Хамідова Ф., Сайдуллаєв Ш. Класифікують ключові показники економічної безпеки за окремими критеріями. Автори виділяють індикатори-стимулятори та індикатори-дестимулятори. До першої групи відносять інвестиції в основний капітал, фінансування інноваційної діяльності, чисельність зайнятого населення тощо. До групи дестимулюючих індикаторів належать дебіторська та кредиторська заборгованість, амортизація основних засобів, заборгованість із заробітної плати тощо.

Існує також ряд інших класифікаційних ознак, зокрема за рівнем ієрархії об'єктів, за сферами, за рівнем складності розрахунків та доступністю інформації, за наявністю розмірності, за алгоритмом розрахунку показників, за ступенем віддаленості від порогових значень, за методами вимірювання, за моделями моніторингу економічної безпеки, за частотою дискретизації, за рівнем загроз.

З першою класифікаційною ознакою, за рівнем ієрархії об'єктів, автори пропонують розглядати наступні індикатори: ВВП за ПКС, ВВП на душу населення, обсяг інвестицій, витрати на R&D, кількість людей, що мають доходи нижче прожиткового мінімуму, рівень безробіття, рівень інфляції, обсяг внутрішнього та зовнішнього боргів, дефіцит бюджету, обсяги імпорту тощо.

За сферами економічна безпека поділяється на реальну економіку, соціальну сферу, валютно-фінансову сферу та зовнішньоекономічну сферу, для кожної з яких виділяються окремі групи показників.

Реальну економіку можна проаналізувати за рівнем ВВП та рівнем його щорічного зростання, обсяг інвестицій, здійснених в основний капітал, частка інноваційних продуктів у загальній кількості відвантажених товарів тощо.

Для аналізу соціальної сфери застосовують показники середньої тривалості життя, співвідношення чисельності населення пенсійного та працездатного віку, частки ВВП, що витрачається на охорону здоров'я, освіту та культуру, частки

населення з рівнем доходу нижче прожиткового мінімуму, співвідношення середньої пенсії до середньої заробітної плати, площі житла на одного мешканця.

До показників валютно-фінансової сфери можна віднести рівень інфляції, загальний обсяг золотовалютних резервів на кінець року, рівень монетизації економіки: M2 на кінець року, обсяг кредитів, щоденні коливання індексу фондового ринку тощо.

До показників, що характеризують зовнішньоекономічну сферу належать частка імпортного продовольства, сальдо зовнішньої торгівлі.

З огляду на складність розрахунків та доступність інформації всі показники економічної безпеки поділяються на прості, складені та комплексні.

До простих належать такі показники як ВВП, рівень інфляції та рівень безробіття, адже вони публікуються статистичними службами.

До складених належать співвідношення середньої пенсії до середньої заробітної плати, зовнішньоторговельний баланс та площа житла на одного мешканця. Для розрахунку цих показників необхідні декілька офіційних звітів.

Комплексними є індикатори добових коливань індексу фондового ринку, відношення суми зовнішнього корпоративного боргу на кінець року до річного обсягу експорту, сума неповернень за кредитами в загальному обсязі споживчих та іпотечних кредитів. Ці показники вимагають розрахунків за конкретним методом та з використанням декількох джерел інформації.

Наявність розмірності в певних випадках заважає проведенню аналізу, оскільки не дає можливості порівнювати між собою показники. Через це під час здійснення аналізу показники варто переводити у безрозмірну (dimensionless) форму. За алгоритмом розрахунку показників всі індикатори групують у середні та узагальнені індекси. До першої групи відносяться показники, що розраховуються для певної сфери, до другої – ті, що розраховуються для всієї системи.

Прикладами узагальнених показників є індекс якості життя, індекс людського розвитку, індекс екологічного сліду, глобальний індекс конкурентоспроможності тощо. Показники за ступенем віддаленості від порогових значень можуть набувати різноманітних значень, однак найбільшу вагу матимуть найбільш віддалені показники.

За методами вимірювання всі індикатори поділяються на кількісні, якісні та змішані. До кількісних відносяться статистичні дані Світового банку чи Міністерства фінансів. До якісних можна віднести кредитоспроможність партнерів, ділову репутацію, лояльність працівників тощо.

Змішаними є індикатори, що поєднують в собі ознаки кількісних та якісних показників. Наприклад, математичні, графічні чи матричні індикатори.

За моделями моніторингу економічної безпеки всі показники поділяються на однопорогові та двопорогові. До першої групи належать, наприклад, ВВП, рівень інфляції та рівень безробіття. До другої групи, як правило, відносять коефіцієнти фінансування, співвідношення середньої пенсії до середньої заробітної плати та сума неповернень за кредитами в загальному обсязі споживчих та іпотечних кредитів.

За частотою дискретизації індикатори поділяються на ті, що вимірюються один раз на місяць, квартал та рік. Так, щомісяця вимірюються ВВП, інвестиції в основний капітал, частка інноваційної продукції у всій відвантаженій продукції, видатки на охорону здоров'я, освіту та культуру, співвідношення середньої пенсії до середньої заробітної плати тощо. Раз в квартал вимірюються ті ж самі показники, що і раз на місяць. Раз на рік вимірюються такі показники як середня очікувана тривалість життя, співвідношення чисельності пенсіонерів і осіб працездатного віку, загальна сума золотовалютних резервів на кінець року, річний рівень інфляції тощо.

За рівнем загроз всі показники поділяються на ті, що відображають ендogenous та екзогенні загрози. До першої групи належать зростання майнового розшарування, зміни в структурі національної економіки, нерівномірний розвиток регіонів, демографічна криза та зниження показників науково-технічного потенціалу. До екзогенних загроз можна віднести послаблення ролі країни в світовій економіці, посилення впливу міжнародних військових та політичних асоціацій, розвиток міжнародного тероризму, послаблення позицій країни в сфері інформації та телекомунікацій, а також суттєве зниження показників військово-оборонного потенціалу країни [91].

Отже, можна зробити висновок, що невизначеність поняття економічної безпеки відображається і в розбіжностях у поглядах науковців на структуру економічної безпеки. Так, різні автори залежно від класифікаційних ознак виділяють такі складові: виробничу, демографічну, енергетичну, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну, макроекономічну, продовольчу, соціальну, фінансову, макроекономічну, науково-технологічну, дипломатичну, інтелектуальну та персональну, політико-правову, інформаційно-комунікаційну сфери, а також безпеку праці та безпеку відтворення навичок. Окрім цього, в межах економічної безпеки виділяють безпеку доходу, безпеку представлення, безпеку ринку праці, безпеку працевлаштування. Тобто досліджуване поняття є не тільки багатограним, а і багатоскладовим.

В свою чергу, відсутність одностайності авторів стосовно визначення основних елементів економічної безпеки держави зумовлює певні складнощі в розрахунку показників для оцінювання розвитку економіки країни.

Зважаючи на універсальність системи показників ми сконцентрували свою увагу на методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, де запропоновано для аналізу рівня економічної безпеки використовувати

інтегральний індекс економічної безпеки, що складається з близько 130 індикаторів, які стосуються 9 сфер.

Однак, на нашу думку, не варто розглядати питання оцінки економічної безпеки в межах певних блоків. Для дослідження даного поняття краще скористатися узагальненою системою показників, що дозволить нам більш комплексно оцінити рівень економічної безпеки держави. До даної системи можна включити наступні індикатори: коефіцієнт природного приросту населення, частка населення похилого віку в загальній чисельності населення, загальний коефіцієнт міграційного приросту, рівень імпортої залежності країни, інтегральний індекс інвестиційної сприятливості бізнес-середовища, відношення чистого приросту прямих іноземних інвестицій до ВВП, рівень тінізації економіки, рівень безробіття, індекс споживчих цін, зайнятість населення в неформальному секторі економіки, відношення середньомісячної номінальної заробітної плати до прожиткового мінімуму на одну працездатну особу, відношення середнього розміру пенсії за віком до прожиткового мінімуму осіб, обсяги видатків на життєво важливі потреби (харчування, охорона здоров'я, освіта тощо), відношення обсягу державного та гарантованого державою боргу до ВВП, індекс зміни офіційного курсу національної грошової одиниці до долара США, валові міжнародні резерви країни, загальний обсяг вивезення фінансових ресурсів за межі країни.

В свою чергу вплив міграційних процесів на економічну безпеку держави варто досліджувати за такими показниками як: зайнятість та безробіття, якість робочої сили, рівень ВВП, споживацького попиту, а також за обсягами витоків коштів.

Висновки до розділу 1

Нами було досліджено поняття міграції та її основні види, поняття економічної безпеки, її складові та основні показники, що дозволяють виміряти рівень економічної безпеки держави, а також вплив на них міграційних процесів.

Зважаючи на постійне зростання числа мігрантів у світі, переміщення населення наразі стало одним із найсерйозніших викликів для світової спільноти. Така тенденція зумовила зростання актуальності та, відповідно, числа досліджень за даною тематикою. Незважаючи на значну увагу, що приділяють науковці питанням пов'язаним з міграційними процесами, їм досі не вдалося сформулювати єдиноправильне визначення даного поняття. На основі проведених досліджень, ми спробували надати узагальнене визначення міграції, визначивши що це як внутрішнє, так і транскордонне переміщення населення з метою постійного або тимчасового проживання на новому місці.

Також нами було встановлено, що міграційні процеси можуть бути класифіковані за різними ознаками та поділятися на десятки різних видів. До основних класифікаційних ознак можна віднести зокрема, напрямок переміщення населення, ознаку перетинання кордону, добровільність виїзду, тривалість, форму, законність, статус мігранта, мету, а також мотиви виїзду.

Окрім цього науковці виділяють декілька стадій міграції. До етапів переміщення населення належать наступні: підготовчий, власне переїзд та постміграційний, пов'язаний з адаптацією та інтеграцією до нового середовища.

Наступним аспектом, який ми досліджували було поняття економічної безпеки держави, що в сучасному світі набуло значної важливості для держави. Як і у випадку з міграцією, незважаючи на значущість даного поняття та значну кількість проведених досліджень на дану тематику, наразі немає єдиного визначення терміну «економічна безпека». Серед значної кількості, проаналізованих нами, трактувань поняття ми спробували виділити основні з них. Таким чином ми визначили, що економічна безпека – це:

- стан національної економіки, за якого вона здатна зберігати стійкість до зовнішніх та внутрішніх загроз, а також здатність до сталого розвитку;

- захищеність основних соціальних інститутів держави та забезпечення легкого доступу громадян до них;
- здатність окремих осіб, домогосподарств та громад задовольняти свої основні потреби;
- наявність стабільного доходу або інших ресурсів для підтримки рівня життя зараз і в осяжному майбутньому.

Окрім цього, нами були проаналізовані основні складові економічної безпеки. Так, зважаючи на невизначеність самого поняття, існують також певні розбіжності у виокремленні складових елементів. Ми виділили ключові з них, а саме: виробничу, зовнішньоекономічну, інвестиційно-інноваційну та макроекономічну безпеку. Оскільки саме ці складові є вирішальними у забезпеченні стійкості держави, її здатності до задоволення потреб громадян, а також її розвитку.

Також нами було досліджено ряд показників, що дозволяють виміряти рівень економічної безпеки держави. На основі аналізу ряду, запропонованих науковцями, підходів до оцінки даного показника, ми запропонували використовувати узагальнену систему показників, що дозволить здійснювати більш комплексне вимірювання рівня економічної безпеки держави. Серед ряду, визначених нами, індикаторів, що можуть використовуватися для оцінки даного показника, ми також виокремили, ті з них, які визначають характер та обсяги впливу міграційних процесів на економічний розвиток країн. До таких показників можна віднести: зайнятість та безробіття, якість робочої сили, рівень ВВП, споживацького попиту, а також за обсягами витоків коштів.

РОЗДІЛ 2. МІСЦЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ В ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ ПРОСТОРИ

2.1. Загальна характеристика економіки ЄС

Європейський Союз – це об'єднання 27 держав на Європейському континенті. Основною, метою яку переслідували ці держави в процесі інтеграції було бажання зробити життя людей кращим, простішим та безпечнішим через співпрацю та взаємодопомогу [65].

Однак втілення ідеї об'єднання було не надто легким та досить тривалим. Перші спроби об'єднання були здійснені в перше десятиліття після Другої світової війни. В 1951 році було засноване Європейське об'єднання вугілля та сталі, до якого входили 6 країн: Бельгія, Нідерланди, Люксембург, Італія, Франція та Німеччина. Надалі в процесі свого розвитку та поглиблення інтеграції держави-учасниці об'єднання прийняли рішення розширювати межі своєї співпраці та в 1957 році уклали Римські договори, що започаткували Європейське економічне співтовариство, яке після підписання в 1992 році Маастрихтської угоди трансформувалося у Європейський Союз, що складався з 12 країн-учасниць [86;21].

Наразі до Європейського Союзу входять 27 держав-членів, що формують одну з найпотужніших економік світу. Станом на сьогодні об'єднання є другою економікою в світі після США із показниками ВВП у 2024 році \$18,7 млрд (рис. 2.1) [72].

Найбільшими економіками в Межах ЄС наразі є Німеччина, Франція та Італія, що становлять близько половини ВВП ЄС [98]. Валовий продукт цих країн становить майже €4,2 трлн у Німеччини, трохи більше ніж €2,8 трлн – у Франції та €2 трлн в Італії (рис. 2.2)[84].

Загалом, сьогоднішній етап розвитку ЄС характеризується зниженням темпів приросту ВВП, що може бути пов'язане з рядом несприятливих для розвитку економіки подій.

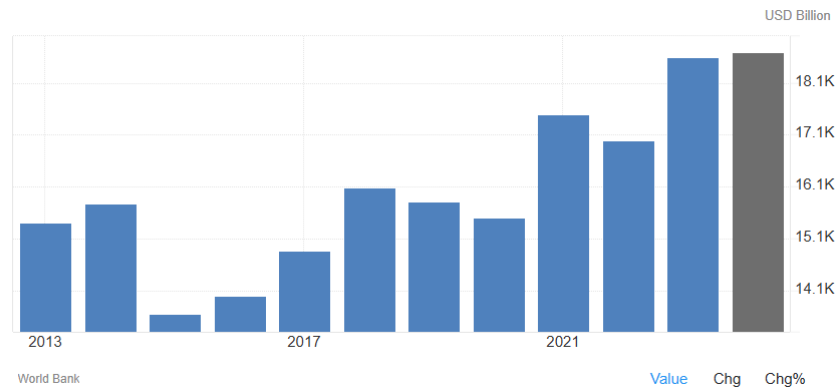

Рис.2.1. Валовий внутрішній продукт ЄС 2013-2024 роки

Джерело: [72]

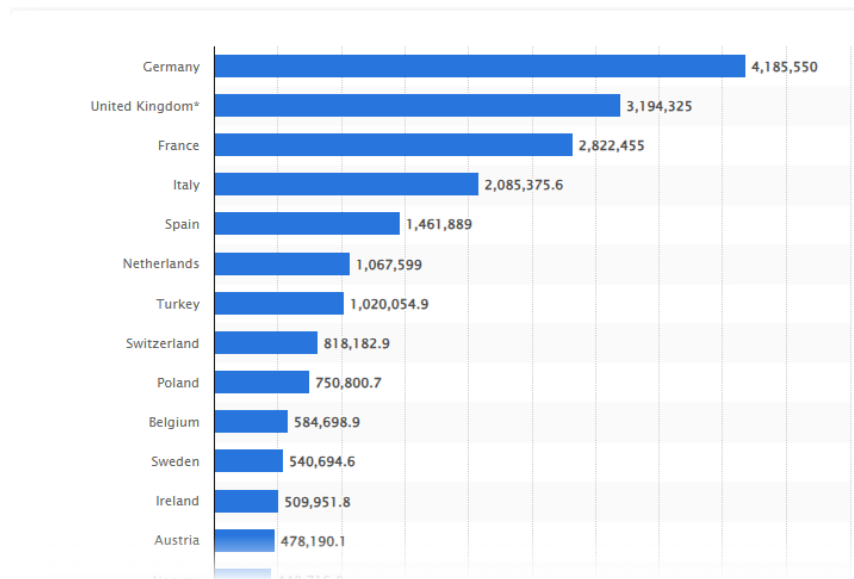

Рис.2.2. Валовий внутрішній продукт за поточними ринковими цінами окремих європейських країн у 2023 році

Джерело: [84]

Першим приводом для незначного спаду був початок процесу виходу Великобританії з ЄС, після якого економіка об'єднання досить швидко оговталася. Остаточного Сполучене Королівство припинило своє членство у 2020 році. Цього ж року економіка ЄС пережила одну з найбільших криз, пов'язану з пандемією COVID-19. В 2021 році спостерігалася короткочасне підвищення темпів зростання

ВВП, що було перерване початком російсько-української війни біля кордонів об’єднаної Європи. Починаючи з 2022 року спостерігається стійке сповільнення темпів економічного зростання ЄС (рис. 2.3).

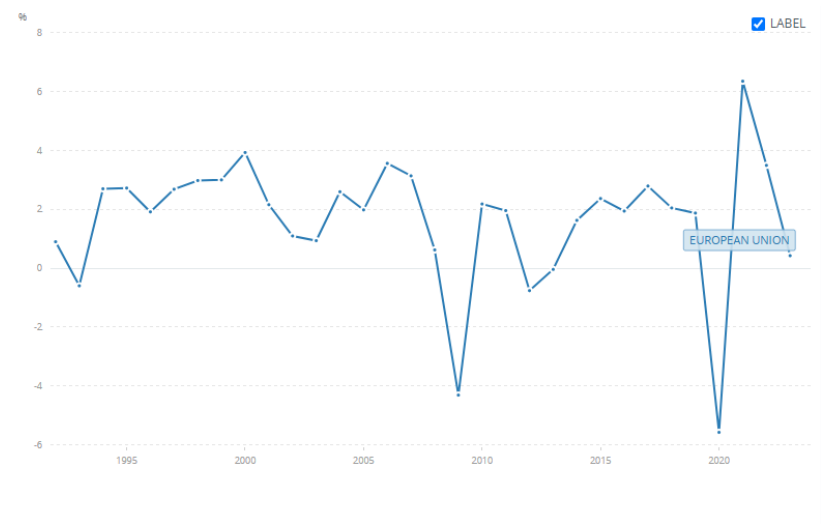

Рис.2.3. Показники щорічного зростання ВВП ЄС 1992-2023 роки
Джерело: [81]

Окрім сповільнення темпів приросту ВВП, Європейський Союз з початку ХХІ століття має справу з високими показниками рівня державного боргу [52]. Рівень даного показника постійно зростає протягом досліджуваного періоду (2013-2024 роки). Пришвидшення темпів зростання рівня державного боргу спостерігалось лише в 2020 році, що могло стати наслідком пандемії. Однак, на відміну від показників приросту ВВП, за даним індикатором не спостерігалось значних змін, пов’язаних з початком військових дій на території України (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Державний борг Європейського Союзу (2013-2024 роки)

	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Рівень державного боргу, млн євро	9,82	9,94	10	10,1	11,2	11,8	12,3	12,7	13,3

Джерело:[73]

Світові кризові явища мають вплив також на індекс споживчих цін. Дослідження рівня інфляції у ЄС показало, що зростання даного показника, як і більшості інших спостерігалось внаслідок негативного впливу поширення COVID-19. Початок повномасштабного вторгнення теж відобразився на пришвидшенні темпів зростання ІСЦ у березні 2022 року. Свого максимуму даний індикатор досягнув у жовтні 2022 року (11,5%), що могло стати наслідком санкцій, накладених на росію, та адаптацією ЄС до нових умов міжнародної торгівлі (рис. 2.4).

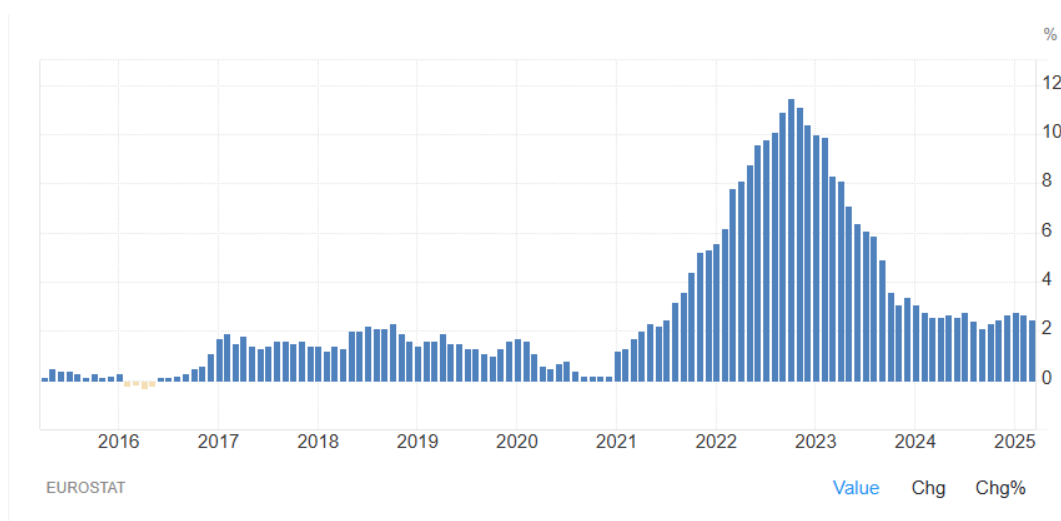

Рис.2.4. Показники рівня інфляції в ЄС (2015-2025 роки)

Джерело: [74]

Зниження темпів економічного зростання та прояви кризових явищ, як правило, мають негативний вплив і на показники рівня безробіття. Дослідження даного індикатора для ЄС за останнє десятиліття підтверджує дану тенденцію. Після оголошення ВООЗ 11 березня 2020 року пандемії COVID-19, спостерігалось значне зростання числа безробітних [29]. Так, в березні 2020 р. безробіття в ЄС становило 6,5%, а в серпні 2020 р. воно сягнуло свого піку - 7,8%.

Повномасштабне вторгнення росії на території України не мало негативного впливу на даний показник. Рівень безробіття зберігав тенденцію до зниження та в

лютому 2025 року досяг свого мінімуму за останні 10 років (рис. 2.5).

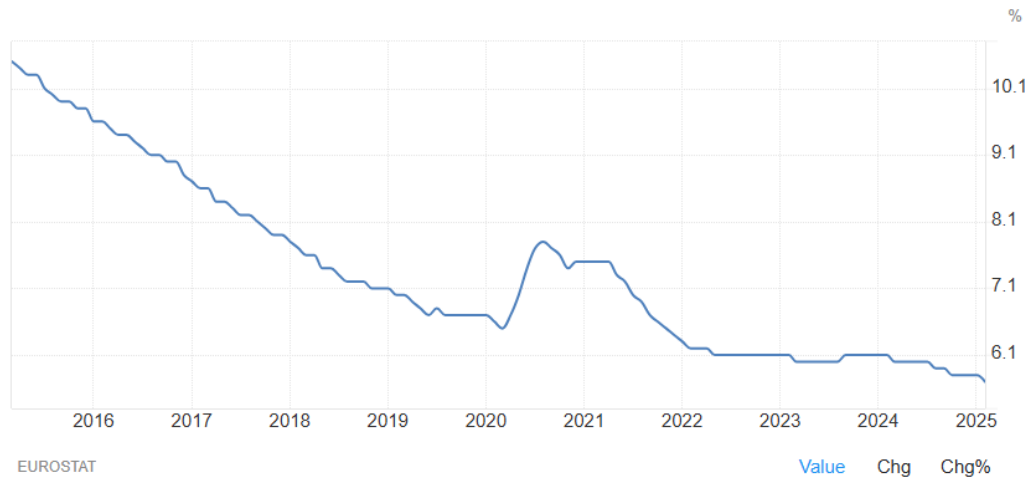

Рис.2.5. Показники рівня безробіття в ЄС (2015-2025 роки)

Джерело: [75]

Кризи та світова геополітична нестабільність мають також значний вплив на показники імпорту та експорту прямих іноземних інвестицій. Так, з рис. 2.6 та рис. 2.7 можна побачити, що коронакриза мала негативний вплив як на обсяги здійснених Європейським Союзом ПІІ, так і на рівень їх надходження до об'єднання. Проте даний спад був досить недовготривалим і вже в 2021 році спостерігалось зростання за обома показниками.

Війна, на відміну від COVID-19, спричинила більш значний та довготривалий вплив на показники експорту та імпорту прямих іноземних інвестицій. Починаючи з 2022 року спостерігається стійкий спад за обома напрямками інвестиційних потоків. Станом на 2023 рік дані показники були найменшими за весь час існування Європейського Союзу.

Отже, за результатами дослідження можна зробити висновок, що внаслідок виникнення ряду несприятливих подій, Європейський союз зіткнувся з погіршенням економічної ситуації всередині об'єднання.

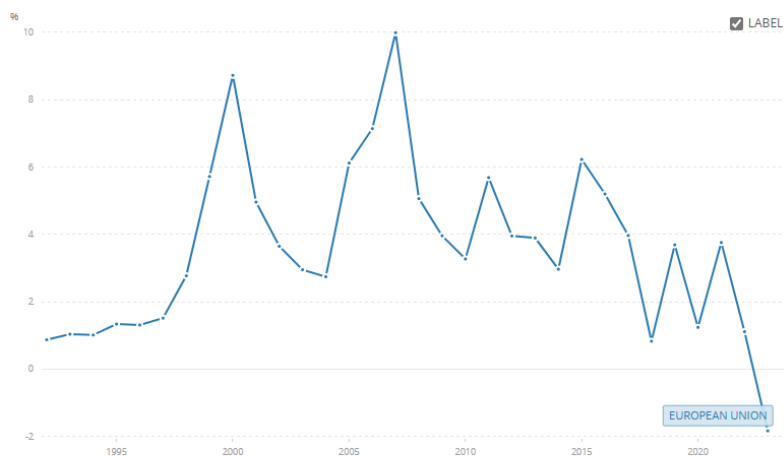

Рис.2.6. Показники чистого припливу прямих іноземних інвестицій в ЄС
(1992-2023 роки)

Джерело: [76]

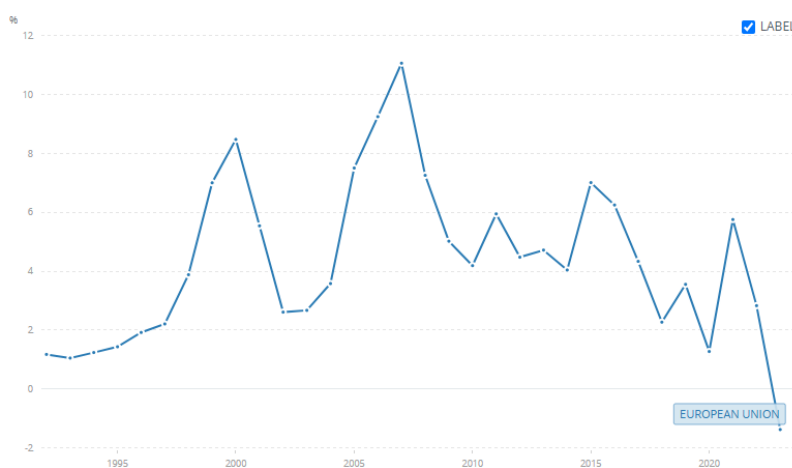

Рис.2.7. Показники чистого відтоку прямих іноземних інвестицій з ЄС
(1992-2023 роки)

Джерело: [77]

Так, спостерігалось зниження темпів приросту ВВП, зростання показників рівня державного боргу, зростання інфляційних процесів та зменшення обсягів експорту та імпорту прямих іноземних інвестицій. Однак, на противагу цим

показникам, рівень безробіття в об'єднаній Європі показує стійку тенденцію до зниження починаючи з середини 2021 року та, наразі, вже досягнув свого мінімуму за останні 10 років.

2.2. Країни ЄС в глобальних економічних рейтингах

Незважаючи на сповільнення темпів економічного розвитку країн-членів Європейського Союзу, вони залишаються одними із найрозвиненіших у світі. Даний факт підтверджується позиціями держав-учасниць об'єднаної Європи в глобальних економічних рейтингах. Зокрема, щоб визначити місце країн ЄС ми розглянули наступні рейтинги: глобальний інноваційний індекс, індекс економічної свободи, індекс глобальної конкурентоспроможності, індекс B-Ready та індекс людського розвитку.

Глобальний індекс інновацій відображає продуктивність інноваційної екосистеми 133 економік світу та відстежує останні світові інноваційні тренди [82]. Даний рейтинг щорічно публікується Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та ранжує світові економіки відповідно до їх інноваційного потенціалу. Аналіз економік країн світу проводиться за близько 80 індикаторами. Зокрема до них належать: інституції, людський капітал, інфраструктура, розвиненість ринку, складність бізнесу, знання та технологічні результати, творчі результати тощо [9].

Як показало дослідження, у 2024 році до ТОП-5 країн за даним рейтингом входять 2 країни-учасниці Європейського союзу, а саме Швеція та Сполучене королівство. Швеція посідає 2 місце у рейтингу глобального індексу інновацій, а також 2 місце у регіональному рейтингу та рейтингу за групами доходів. Сполучене Королівство, в свою чергу займає 5 місце в рейтингу глобального індексу інновацій та 3 і 5 місця у регіональному рейтингу та рейтингу за групами доходів, відповідно (рис. 2.8).

GII rank	Economy	Score	Income group rank	Region rank
1	Switzerland	67.5	1	1
2	Sweden	64.5	2	2
3	United States of America	62.4	3	1
4	Singapore	61.2	4	1
5	United Kingdom	61.0	5	3

Рис.2.8. ТОП-5 країн відповідно до Глобального індексу інновацій 2024

Джерело: [82]

Economy	Overall GII	Institutions	Human capital and research	Infrastructure	Market sophistication	Business sophistication	Knowledge and technology outputs	Creative outputs
Switzerland	1	3	4	7	5	4	1	1
Sweden	2	16	3	1	9	1	2	6
United States	3	17	12	30	1	2	4	8
Singapore	4	1	2	11	7	3	9	19
United Kingdom	5	26	7	18	3	14	5	3

Рис.2.9. ТОП-5 країн відповідно до Глобального індексу інновацій 2024 в розрізі окремих індикаторів

Джерело: [82]

Оцінка економіки Швеції в розрізі окремих індикаторів показала, що найвищих показників інноваційності досягла інфраструктура та складність бізнесу. Провідні позиції країна також займає за індикаторами людського капіталу, розвиненості ринку, знань та технологічних результатів, а також творчих результатів. Найнижчий рівень інноваційного потенціалу мають інституції (рис. 2.9).

Аналіз показників Сполученого Королівства свідчить про високий інноваційний потенціал даної країни за показниками людського капіталу, розвиненості ринку, знань та технологічних результатів, а також творчих результатів. Слабкими сторонами досліджуваної держави є складність бізнесу, інфраструктура та інституції (рис. 2.9).

Наступним рейтингом, який ми досліджували був індекс економічної свободи. Показник економічної свободи щорічно розраховує Heritage Foundation на

основі більш ніж 10 індикаторів, зокрема: захисту прав власності, судової ефективності, чесності уряду, податкової свободи, державних витрат, фіскального здоров'я, свободи бізнесу, свободи трудових відносин, грошової свободи, свободи торгівлі, свободи інвестицій та фінансової свободи.

Як показали дослідження, у 2025 році до ТОП-5 країн за даним рейтингом входять, в тому числі, 2 країни-члени ЄС, а саме Ірландія (3 місце) та Люксембург (5 місце) (рис. 2.10).

Оцінка показників Ірландії засвідчила високі показники свободи у сферах захисту прав власності, судової ефективності, фіскального здоров'я, а також свободи інвестицій. Дещо нижчий рівень свободи спостерігається у сферах чесності уряду, податкової свободи, державних витрат, свободи бізнесу, грошової свободи, свободи торгівлі та фінансової свободи. Найнижчими для даної країни є показники свободи трудових відносин.

Аналіз показників Люксембургу вказує на високі показники свободи в сферах захисту прав власності, судової ефективності, фіскального здоров'я, а також свободи інвестицій. Дещо нижчими є показники чесності уряду, свободи бізнесу, грошової свободи, свободи торгівлі та фінансової свободи. Найнижчий рівень свободи спостерігається за показниками чесності уряду, податкової свободи, державних витрат та свободи трудових відносин [108].

World Rank	Region Rank	Country Name	2025 Score	SCORE CHANGE	Property Rights	Judicial Effectiveness	Gov't Integrity	Tax Burden	Gov't Spending	Fiscal Health	Business Freedom	Labor Freedom	Monetary Freedom	Trade Freedom	Investment Freedom	Financial Freedom
1	1	Singapore	84.1	0.6	94.3	58.3	86.4	89.9	92.9	73.9	90.6	77.1	81.0	95.0	90	80
2	1	Switzerland	83.7	0.7	94.5	99.3	92.3	70.9	68.0	97.6	88.8	60.5	80.7	86.6	85	80
3	2	Ireland	83.1	0.5	94.1	95.5	84.0	77.6	85.1	95.8	88.1	62.4	75.0	79.6	90	70
4	2	Taiwan	79.7	-0.3	83.0	94.4	73.3	79.0	90.1	91.3	79.6	69.0	79.9	86.6	70	60
5	3	Luxembourg	79.5	0.3	97.8	97.2	85.7	62.7	39.4	98.5	89.2	57.5	71.9	79.6	95	80

Рис.2.10. ТОП-5 країн відповідно Індексу економічної свободи 2025 в розрізі окремих індикаторів

Джерело: [108]

Ще одним рейтингом, що вказує на високі показники розвитку країн ЄС є індекс глобальної конкурентоспроможності. Даний рейтинг публікується щороку за результатами досліджень Всесвітнього економічного форуму [14]. Рейтинг держав за формується на основі оцінки 20 показників, що об'єднуються в 4 групи: економічні показники, ефективність уряду, ефективність бізнесу та інфраструктура [116].

Як показали дослідження, у 2024 році до ТОП-5 країн за даним рейтингом входять, в тому числі, 2 країни-члени ЄС, а саме Данія (3 місце) та Ірландія (4 місце) (рис. 2.11).

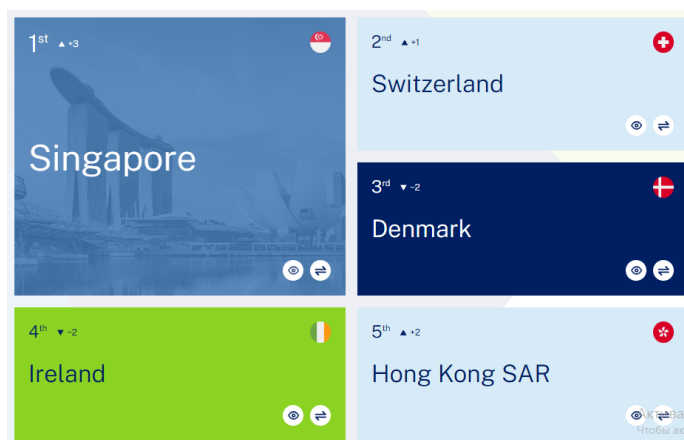

Рис.2.11. ТОП-5 країн за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2024
Джерело: [114]

Детальніший аналіз показників Данії показав, що дана країна має досить високі показники в сферах інфраструктури та ефективності бізнесу. Переважно високими є показники в сфері ефективності уряду, окрім податкової політики. Найнижчий рівень конкурентоспроможності спостерігається за економічними показниками, особливо в розрізі цін (рис. 2.12).

Оцінка показників Ірландії показала, що дана країна має досить високі показники за ефективністю уряду та бізнесу. Нижчими є показники економічної ефективності, особливо в розрізі цін, а також показники конкурентоспроможності інфраструктури, особливо за базовою інфраструктурою (рис. 2.13).

COMPETITIVENESS LANDSCAPE

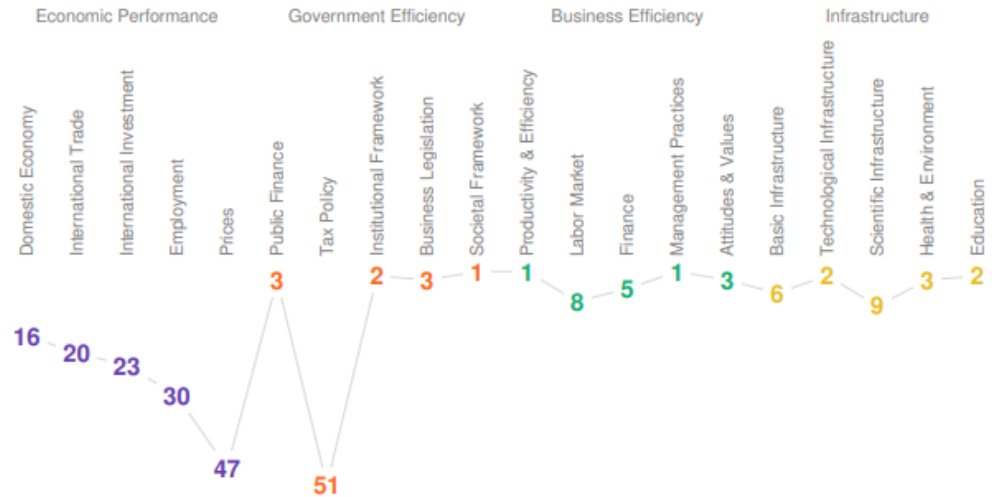

Рис.2.12. Показники Данії за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2024

Джерело: [116]

COMPETITIVENESS LANDSCAPE

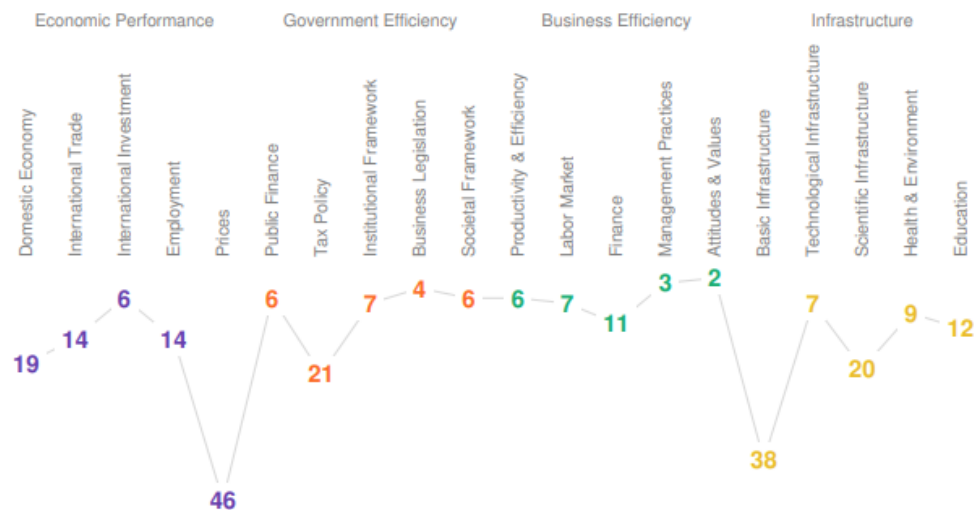

Рис.2.13. Показники Ірландії за Індексом глобальної конкурентоспроможності 2024

Джерело: [117]

Наступним рейтингом, який ми проаналізували був індекс B-Ready. Даний показник вперше був розрахований Світовим Банком у 2024 році та був створений

на заміну найпопулярнішого економічного індексу у світі – Doing Business, остання версія якого вийшла у 2019 році.

Новий рейтинг формується з 50 країн на основі оцінки 10 блоків, в кожному з яких міститься 3 базиси. До 10 блоків належать: вхід на ринок, бізнес локація, комунальні послуги, праця, фінансові послуги, міжнародна торгівля, податки, вирішення спорів, ринкова конкуренція та неплатоспроможність бізнесу. Основами за якими здійснюється оцінка 10 блоків є: регуляторне середовище/нормативна база, державні послуги, операційна ефективність [56].

Як показали дослідження, у 2024 році до ТОП-5 країн із найвищими показниками за кожним з 3 базисів входять, в тому числі, країни ЄС, зокрема:

- за базисом 1, регуляторне середовище: Угорщина, Португалія та Словаччина;
- за базисом 2, державні послуги: Естонія, Хорватія, Португалія та Угорщина;
- за базисом 3, операційна ефективність: Естонія (рис. 2.14).

Pillar I Regulatory Framework		Pillar II Public Services		Pillar III Operational Efficiency	
Hungary	78.23	Estonia	73.31	Singapore	87.33
Portugal	78.11	Singapore	70.40	Georgia	84.75
Georgia	77.67	Croatia	70.24	Rwanda	81.31
Slovak Republic	77.29	Portugal	69.53	Estonia	80.28
Colombia	76.50	Hungary	69.50	Hong Kong SAR, China	78.52

Рис.2.14. ТОП-5 країн із найвищими показниками за кожним з 3 базисів індексу B-Ready 2024

Джерело: [59]

Дослідження рейтингу за блоками показало, що країни ЄС мають досить високі показники якості ділового клімату. До прикладу, за більшістю показників країни ЄС займають провідні позиції (додаток Б). Так, до ТОП-5 за окремими блоками входять:

- за показником виходу на ринок: Греція (1 місце), Португалія (3 місце) та Болгарія (5 місце);
- за показником бізнес локації: Естонія (2 місце);
- за показником комунальних послуг: Словаччина (1 місце), Болгарія (3 місце);
- за показниками праці: Угорщина (2 місце), Хорватія (5 місце);
- за показником фінансових послуг: Угорщина (4 місце);
- за показником міжнародної торгівлі: Греція (2 місце), Румунія (3 місце), Естонія (4 місце), Хорватія (5 місце);
- за показниками оподаткування: Естонія (2 місце);
- за показником вирішення спорів: Естонія (3 місце), Словаччина (4 місце), Угорщина (5 місце);
- за показником ринкової конкуренції: Естонія (3 місце), Болгарія (4 місце), Греція (5 місце);
- за показником неплатоспроможності бізнесу: Португалія (3 місце), Естонія (4 місце), Хорватія (5 місце) [59].

Наступним рейтингом, що доводить високі показники розвитку об'єднаної Європи є Індекс людського розвитку. Даний рейтинг публікується щорічно в рамках програми розвитку ООН. Індекс розраховується на основі 4 показників: очікуваної тривалості життя, рівня грамотності населення країни (оцінюється на основі середньої кількості років, витрачених на навчання), очікуваної тривалості навчання та показників ВНД на душу населення [15].

Як показали дослідження, у 2022 році до ТОП-5 країн за даним рейтингом входила одна з країн Європейського Союзу - Данія.

Данія має досить одні із найвищих показників очікуваної тривалості життя - 81,9 року, середньої тривалості навчання - 13 років, та очікуваної тривалості

навчання – 18,8 року. Показники ВНД на душу населення в Данії також є досить високими та становлять \$62,019 (рис. 2.15).

HDI RANK	Human Development Index (HDI)	SDG 3 Life expectancy at birth	SDG 4.3 Expected years of schooling	SDG 4.4 Mean years of schooling	SDG 8.5 Gross national income (GNI) per capita	GNI per capita rank minus HDI rank	HDI rank
	Value 2022	(years) 2022	(years) 2022 ^a	(years) 2022 ^a	(2017 PPP \$) 2022	2022 ^a	2021
Very high human development							
1 Switzerland	0.967	84.3	16.6	13.9 ^c	69,433	6	1
2 Norway	0.966	83.4	18.6 ^d	13.1 ^c	69,190	6	2
3 Iceland	0.959	82.8	19.1 ^d	13.8	54,688	16	4
4 Hong Kong, China (SAR)	0.956	84.3	17.8	12.3	62,486	6	3
5 Denmark	0.952	81.9	18.8 ^d	13.0	62,019	6	8

Рис.2.15. ТОП-5 країн за Індексом людського розвитку 2023/24

Джерело: [88]

Отже, дослідження позицій держав-учасниць об'єднаної Європи в глобальних економічних рейтингах показали, що країни Європейського Союзу, незважаючи на сповільнення темпів економічного розвитку, зберігають провідні позиції у світі.

Висновки до розділу 2

Нами були проаналізовані ключові економічні показники Європейського Союзу та досліджено позиції країн об'єднання в провідних світових економічних рейтингах.

Аналіз економічних показників ЄС, вказав на загальне погіршення економічної ситуації всередині об'єднання, що могло бути спричинене рядом факторів, основними з яких є світова пандемія COVID-19 та російсько-українська війна. Зокрема, спостерігалось зниження темпів щорічного приросту ВВП, зростання показників рівня державного боргу, зростання інфляційних процесів та зменшення обсягів експорту та імпорту прямих іноземних інвестицій. На противагу цьому, рівень безробіття в ЄС значно зріс лише в 2021 році, внаслідок заходів, вжитих для попередження розповсюдження COVID-19. Початок повномасштабного вторгнення не мав значного негативного впливу на показники

безробіття в ЄС, що підтверджується стійкою тенденцією до зниження даного показника.

Незважаючи на загальне погіршення економічної ситуації в об'єднаній Європі, вона продовжує займати одну з провідних позицій у світі. Це підтверджується позиціями країн-учасниць ЄС у ряді світових економічних рейтингів, зокрема: глобальному інноваційному індексі, індексі економічної свободи, індексі глобальної конкурентоспроможності, індексі B-Ready та індексі людського розвитку.

РОЗДІЛ 3. АНАЛІЗ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА ЕКОНОМІЧНУ БЕЗПЕКУ ЄС

3.1. Основні ризики міграції для економічної безпеки ЄС

З початком повномасштабного вторгнення Україна стала однією із ключових країн-донорів мігрантів для країн ЄС. За даними окремих джерел, станом на 2024 рік в світі налічується близько 6,863,400 українських біженців, з яких 6,303,200 осіб проживають на території Європи та 560,200 - поза її межами [109].

Початок повномасштабного вторгнення спричинив наймасовіші потоки біженців та шукачів притулку з часів Другої світової війни. Основна маса мігрантів з України спрямовувалась до країн Європейського Союзу (табл. 3.1). Також незначна кількість наших біженців перебували в Грузії (25 тис.), Азербайджані (7 тис.) та Вірменії (переважно українці вірменського походження, чисельність яких є незначною) [30].

Таблиця 3.1

Чисельність українських біженців в країнах світу
за оцінками УВКБ ООН станом на 20 березня 2025 р.

Країна	Чисельність	Країна	Чисельність
Німеччина	1,243,445	Словаччина	132,775
Польща	998,070	Молдова	127,785
Чехія	398,595	Нідерланди	122,895
Сполучене Королівство	254,035	Ірландія	115,010
Іспанія	235,680	Бельгія	89,265
Румунія	179,820	Австрія	85,595
Італія	170,595	Норвегія	80,345

Джерело: узагальнено автором за даними [109].

Очевидно, що така значна кількість новоприбулих матиме вплив на економіку країн, що приймали біженців. Зважаючи на обсяги прийнятих мігрантів варто сконцентрувати увагу на таких трьох країнах, як Польща, Німеччина та Чехія.

Незаперечним є той факт, що міграційна криза такого масштабу створюватиме значні ризики для країн-реципієнтів. Зокрема першим і основним

викликом є зростання рівня державних видатків приймаючої країни через здійснення виплат на утримання біженців та шукачів притулку.

У 2022 році ряд досліджень наводив прогнозні дані щодо обсягів державних видатків, які доведеться здійснити приймаючим країнам для інтеграції біженців у національну економіку.

До прикладу, Bird and Amaglobeli (МВФ, 2022) оцінили цей короткостроковий вплив на економіку ЄС у €30-37 млрд, що рівне приблизно 0,19-0,23% ВВП.

Darvas (2022) зазначає, що у випадку, якщо 2/3 зареєстрованих наразі українців потребуватимуть допомоги, то загальні видатки становитимуть €26,4 – 73,3 млрд на рік.

За даними Європейського інвестиційного банку Латвія може витратити на адаптацію біженців понад 9% ВВП, Естонія – понад 7% ВВП, а Угорщина, Польща і Чехія від 4% до 6% ВВП (рис. 3.1.).

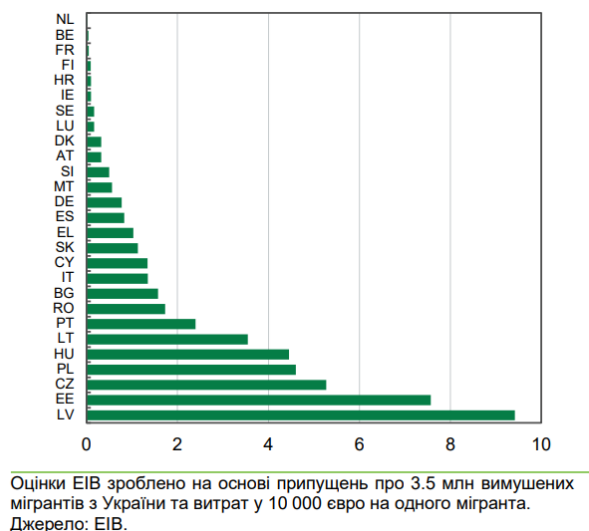

Рис. 3.1. Витрати, які очікувалося здійснити на розміщення мігрантів у ЄС за перший рік перебування за розрахунками різних експертних організацій (станом на 2022 рік), % ВВП

Джерело: [45]

Звісно ці прогнозні дані не були остаточними, адже тут не враховувалася допомога фізичних осіб та волонтерів, а також зміна статево-вікової структури

мігрантів. До прикладу, допомога благодійників могла значно знизити витрати уряду на інтеграцію мігрантів у національну економіку. З іншого боку, переважання серед переміщених осіб жінок з дітьми могло значно збільшити видатки уряду на допомогу, адже така група осіб потребує більших витрат на освіту та охорону здоров'я [45].

Станом на зараз вже є доступною інформація щодо фактичних витрат приймаючих країн, які були здійснені протягом, березня 2022- грудня 2024 років. Так, найбільші видатки здійснили Німеччина (€35,38 млрд), Польща (€29,45 млрд), Іспанія (€8,24 млрд), Чехія (€7,96 млрд) та Франція (€4,32 млрд) (рис. 3.2.).

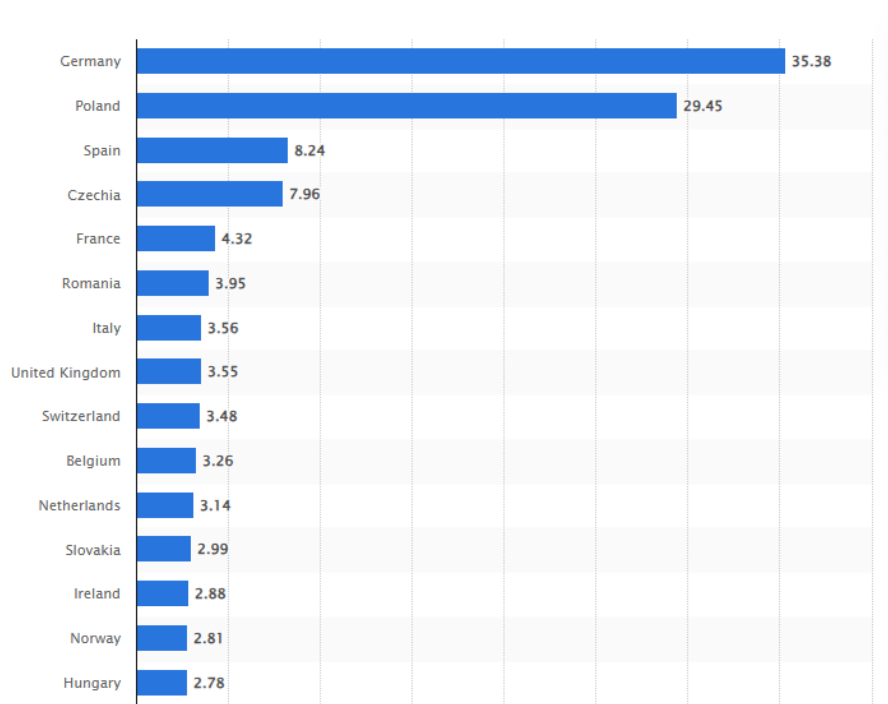

Рис. 3.2. Приблизні загальні витрати українських біженців у вибраних країнах світу з березня 2022 року по грудень 2024 року(у мільярдах євро).

Джерело: [70]

Однак, зважаючи на нерівномірний розподіл мігрантів в межах ЄС, варто також дослідити рейтинг країн за витратами на одного біженця. Найбільші витрати на одного біженця, станом на жовтень 2022 року, здійснили Бельгія (€12,626),

Люксембург (€12,487), Німеччина (€11,347), Ірландія (€10,064) та Словенія (€8,978) (рис. 3.3.).

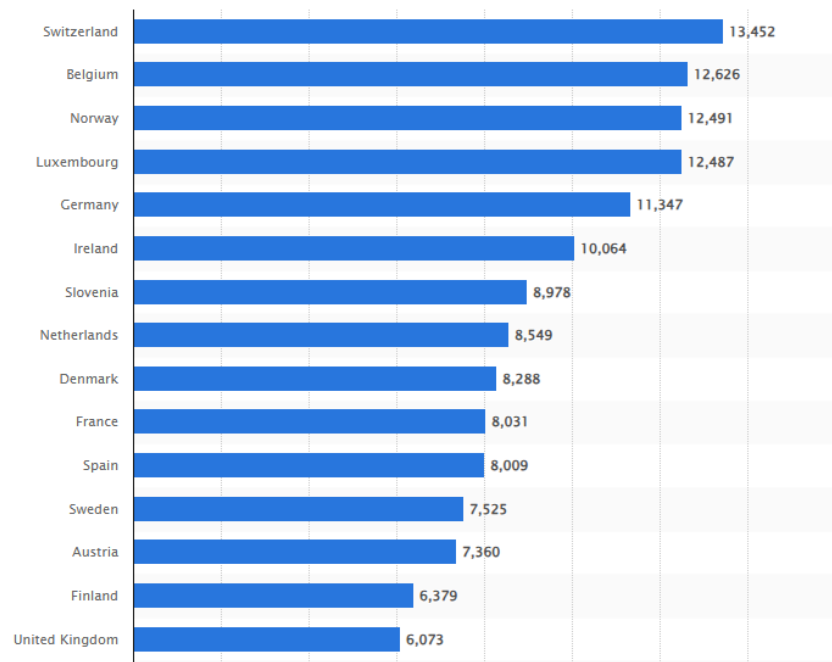

Рис. 3.3. Орієнтовні витрати, пов'язані з прийомом та підтримкою українських біженців на одного біженця в європейських країнах ОЕСР станом на жовтень 2022 року (в євро).

Джерело: [69]

Однак, варто також пам'ятати що негативний фінансовий ефект від міграції спостерігається лише в короткостроковому періоді, а в середньостроковому та довгостроковому цей вплив має позитивні значення.

Ще одним викликом є зростання навантаження на соціальну систему. Інтеграція українців у економіки країн ЄС створює значний тиск на соціальні інститути, зокрема на заклади освіти, охорони здоров'я та на систему страхування. Так, від початку повномасштабного вторгнення ЄС забезпечувало вимушеним мігрантам житло на безоплатній основі або ж за мінімальні кошти. З цією метою створювалися спеціальні центри, відведені для проживання біженців [46].

Також держави ЄС забезпечували безкоштовну початкову та середню освіту. Зокрема Єврокомісія фінансує підтримку шкіл, закладів професійно-технічної освіти, а також заклади дошкільної освіти. Також ЄК надає доступ до навчальних матеріалів українською мовою та надає онлайн-ресурси та курси для вчителів [6].

Окрім цього, біженцям забезпечили базове медичне страхування. Це дозволило зареєстрованим українцям отримати безперешкодний доступ до необхідної медичної допомоги [5].

Однак, притік такої кількості вимушених мігрантів та надання зазначених пільг загостило проблеми з нестачею кадрів у закладах освіти та закладах охорони здоров'я. До того ж безоплатне надання певних послуг має компенсуватися з бюджетів окремих країн та фондів, а також загального фонду ЄС.

Для Німеччини особливої гостроти набуло питання значної кількості безробітних, адже це також чинить немалий тиск на соціальні системи держави.

Так, станом на серпень 2024 року кількість працевлаштованих українців становила лише 272,4 тис. порівняно із 1,24 млн, що перебувають на території держави [4]. Згідно з даними інших досліджень, рівень безробіття в Німеччині зріс на 0,4% у 2023 році, що пов'язують зі зростанням пропозиції праці за рахунок українських іммігрантів [55]. Виокремлюють також ряд чинників, що могли зумовити такі обставини.

Так, деякі дослідники вважають, що низькому рівню працевлаштування сприяє високий рівень допомоги, що його отримують шукачі притулку. Однак окремі науковці стверджують, що в інших країнах, що також досі надають допомогу, частка працевлаштованих є досі високою. Підтверджується ця думка статистикою щодо кількості працюючих українців у Данії, Швеції та Норвегії. Для Данії цей показник становить близько 78%, для Швеції та Норвегії – більше 50%.

Іншими важливими факторами, що можуть бути причинами високих показників безробіття є: ускладнений доступ до ринку праці, складнощі в опануванні мови та потреба у догляді за дітьми.

Якщо розглядати кожен з факторів окремо, то ускладнений доступ до ринку праці пов'язаний з системою працевлаштування, що має багато обмежень та бар'єрів доступу. Перевірка та визнання професійних кваліфікацій та наукових ступенів є надзвичайно складним та довготривалим процесом [104]. Часто також спостерігається невідповідність навичок українських робітників, що виходять на німецький ринок праці [85].

Для порівняння в сусідніх Польщі, Чехії, Данії та Нідерландах цифрові адміністративні послуги максимально спрощені. Наприклад, для затвердження власного правового та соціального статусу необхідна лише одна реєстрація. Нідерланди додатково залучають допомогу агентств із тимчасової зайнятості для спрощення доступу українців на їхній ринок праці. Словаччина та Італія в свою чергу спростили доступ до медичного сектору ринку праці, що сприяє працевлаштуванню українських лікарів та медичного персоналу.

Наступним викликом для наших емігрантів є німецька мова. В січні 2024 року на інтеграційні та мовні курси було зареєстровано 124 тис. осіб, попередньо очікується, що 75% з них закінчать курс протягом наступних пів року. Проте Федеральна контрольно-ревізійна служба Німеччини в своєму звіті опублікувала менш втішні результати дослідження. Так, згідно з інформацією, наведеною в звіті значна частка українських біженців провалювали тести та іспити з німецької мови. Більше того, відповідно до статистичних даних, кожен сьомий український біженець залишав курс, навіть не склавши тест.

Для вирішення мовного питання Німецький уряд запустив пілотну програму «Job Turbo», яка надаватиме людям можливості вивчати мову паралельно з роботою.

Останнім, але не менш важливим викликом для шукачів притулку є догляд за дітьми. Так як початок повномасштабного вторгнення значно вплинув на структуру міграційних процесів, 65% всіх біженців, що прибули до Німеччини становлять жінки. Разом з ними до країни прибуло 350 тис. дітей і молодих людей. Однак, через нестачу кадрів у дитячих садках та школах, пошук догляду за дітьми виявляється надзвичайно складною проблемою. До того ж багато біженців доглядають за літніми родичами. У січні 2024 року 519 тис. осіб були зареєстровані у Федеральному агентстві зайнятості як працездатні, однак згідно з попередніми оцінками лише половина з них зможе працювати повний робочий день [104].

Наступною загрозою є розвиток тіньової економіки. Звісно число українців, які зайняті в неформальному секторі економіки є досить незначним. Однак на противагу зменшенню числа нелегально працевлаштованих мігрантів у 2022 році порівняно з 2021 роком, у 2023 число таких осіб зросло порівняно з 2022. Так, в 2022 році на території Польщі було виявлено 7 482 особи, які працювали неофіційно, що на 29% менше порівняно з 2021 роком [26]. Станом на 2023 рік близько 16% українців були працевлаштовані в неформальному секторі економіки, порівняно з 11% у 2022 році [24].

Також негативний вплив біженців на економіку країн ЄС відображається у нерівномірному розвитку регіонів. Так, нерівномірний розподіл мігрантів створює перевантаження окремих країн та регіонів. У випадку з вимушеною міграцією з України найбільше навантаження припало насамперед на сусідні країни, в першу чергу Польщу. Надалі значна частина перемістилася в Німеччину та Чехію. Така ситуація призвела до потреби у додаткових видатках з бюджету ЄС для врівноваження ситуації.

Додатково також здійснювалися витрати на допомогу біженцям в межах політики згуртованості. Зокрема CARE (Cohesion's Action for Refugees in Europe)

внесла необхідні зміни до Політики згуртованості 2014-2020 з метою допомоги державам-членам у задоволенні основних потреб українських біженців [60].

Ще одним негативним наслідком притоку значної кількості українських біженців є викривлення ринку праці. Зокрема, окремі дослідники стверджують що велике бажання наших мігрантів працювати змушує їх влаштовуватися на будь-яку роботу не залежно від рівня оплати праці, що має негативний вплив на середню заробітну плату. Чимало українських робітників погоджуються працювати за нижчу оплату ніж місцеве населення, що спричиняє стагнацію рівня заробітних плат та створює загрозу зростання рівня безробіття [31]. Однак, розглянувши статистичні дані, що характеризують рівень середньої заробітної плати та рівня інфляції у Польщі, можемо побачити, що за період з 2016 по 2023 рік зниження рівня заробітних плат спостерігалось лише в середині 2020 та 2021 років. Станом на 2023 рік приріст становив 29,41%, а індекс споживчих цін був на рівні 16,1%, помітного підвищення ставок оподаткування теж не спостерігалось, тобто фактичний розмір доходів населення зріс (табл. 3.2, 3.3).

Таблиця 3.2

Рівень середньої зарплати у Польщі

Рік	Рівень середньої зарплати у Польщі, PLN	Приріст середньої зарплати у Польщі, %
12.2016	4065,52	-
06.2018	4521,08	11,21
12.2019	5197,86	14,97
06.2020	5024,00	-3,34
12.2020	5457,00	8,62
06.2021	5505,00	0,88
03.2023	7124,00	29,41

Джерело: [40]

Таблиця 3.3

Рівень інфляції у Польщі

Рік	Рівень інфляції у Польщі, %
12.2016	0,8
06.2018	2
12.2019	3,4

Продовження табл. 3.3

06.2020	3,3
12.2020	2,4
06.2021	4,4
03.2023	16,1

Джерело: [99]

В Німеччині, однак, починаючи з 2020 року темпи росту індексу цін перевищують темпи зростання рівня середньої заробітної плати. Причинами даного явища може слугувати криза, викликана пандемією Covid-19, за якою послідувала війна в Україні, що стала причиною енергетичної кризи (табл. 3.4, 3.5).

Таблиця 3.4

Рівень середньої зарплати у Німеччині

Рік	Рівень середньої зарплати у Німеччині, EUR	Приріст середньої зарплати у Німеччині, %
09.2016	3716,00	-
03.2018	3808,00	2,48
06.2019	3997,00	4,96
03.2020	4021,00	0,60
09.2020	3978,00	-1,07
12.2021	4100,00	3,07
04.2023	4323,00	5,44

Джерело: [38; 57]

Таблиця 3.5

Рівень інфляції у Німеччині

Рік	Рівень інфляції у Німеччині, %
09.2016	1,1
03.2018	1,5
06.2019	1,6
03.2020	1,8
09.2020	-0,5
12.2021	4,9
04.2023	7,2

Джерело: [92]

Аналогічна ситуація спостерігається і в Чехії. Починаючи з 2021 року темпи зростання інфляції перевищують темпи приросту середньої заробітної плати. Причини в даному випадку аналогічні: коронакриза та енергетична криза на тлі повномасштабного вторгнення на територію України (табл. 3.6, 3.7).

Таблиця 3.6

Рівень середньої зарплати у Чехії

Рік	Рівень середньої зарплати у Чехії, CZK	Приріст середньої зарплати у Чехії, %
12.2016	29320,00	-
06.2018	31851,00	8,63
09.2019	33697,00	5,80
03.2020	34077,00	1,13
12.2020	38525,00	13,05
06.2021	38275,00	-0,65
03.2023	41265,00	7,81

Джерело: [39]

Таблиця 3.7

Рівень інфляції у Чехії

Рік	Рівень інфляції у Чехії, %
09.2016	0,5
03.2018	1,7
06.2019	2,7
03.2020	3,4
09.2020	3,2
12.2021	6,6
04.2023	12,7

Джерело: [62]

Можна зробити висновок, що припущення стосовно негативного впливу наших біженців на рівні зростання середніх заробітних плат наразі не підтверджується.

Отже, за результатами дослідження, можемо зробити висновок, що значна кількість новоприбулих створює ряд ризиків для зростання економік країн ЄС. Зокрема, основними ризиками є зростання державних видатків, зростання навантаження на соціальну систему, розвиток тіньової економіки, посилення розриву у розвитку регіонів та викривлення ринку праці, що матиме своє відображення у рівні оплати праці. Все це значно впливає на стійкість та розвиток

економічних систем держави, що, звісно, впливає на рівень економічної безпеки країн ЄС.

3.2. Позитивний вплив міграційних процесів на економіку ЄС

Значні обсяги мігрантів створюють не лише загрози економічному зростанню країн, а і багато можливостей для розвитку національного господарства.

До прикладу, українські біженці сприяють зростанню ВВП приймаючих держав (рис. 3.4, 3.5, 3.6).

На основі оцінок МВФ, опитувань ООН та Центру Разумкова, О. Туча розрахувала, що за інших незмінних умов виробництво товарів Естонії, Польщі та Чехії зросте на 2,2-2,3% до 2026 року, в Німеччині цей показник буде більшим на 0,6-0,65% , ніж це передбачалося в базовому сценарії без міграції.

Загалом більшість досліджень, спрямованих на аналіз економічного впливу українських біженців, доходять єдиного висновку, що цей вплив є позитивним. До прикладу, на основі багаторічних спостережень Strzelecki et al. (2022) за впливом мігрантів на економіку Польщі та за результатами розрахунків ОЕСР було зроблено припущення, що темпи зростання ВВП Чехії, Польщі, Естонії становитимуть близько 1,2 в.п. на рік. В той же час внесок біженців у ВВП Угорщини, Латвії, Словаччини, Литви та Румунії становитиме майже 0,8 в.п.

Deloitte стверджував, що інтеграція українців додаватиме 0,2-3,5% до ВВП Польщі щороку протягом перших п'яти років, залежно від інтеграційної політики [45].

Наразі вже можна віднайти фактичну інформацію стосовно зростання рівня ВВП Польщі. Так, згідно з дослідженнями за 2 роки свого перебування в Польщі наші біженці додали до ВВП Республіки 0,7-1,1% [106].

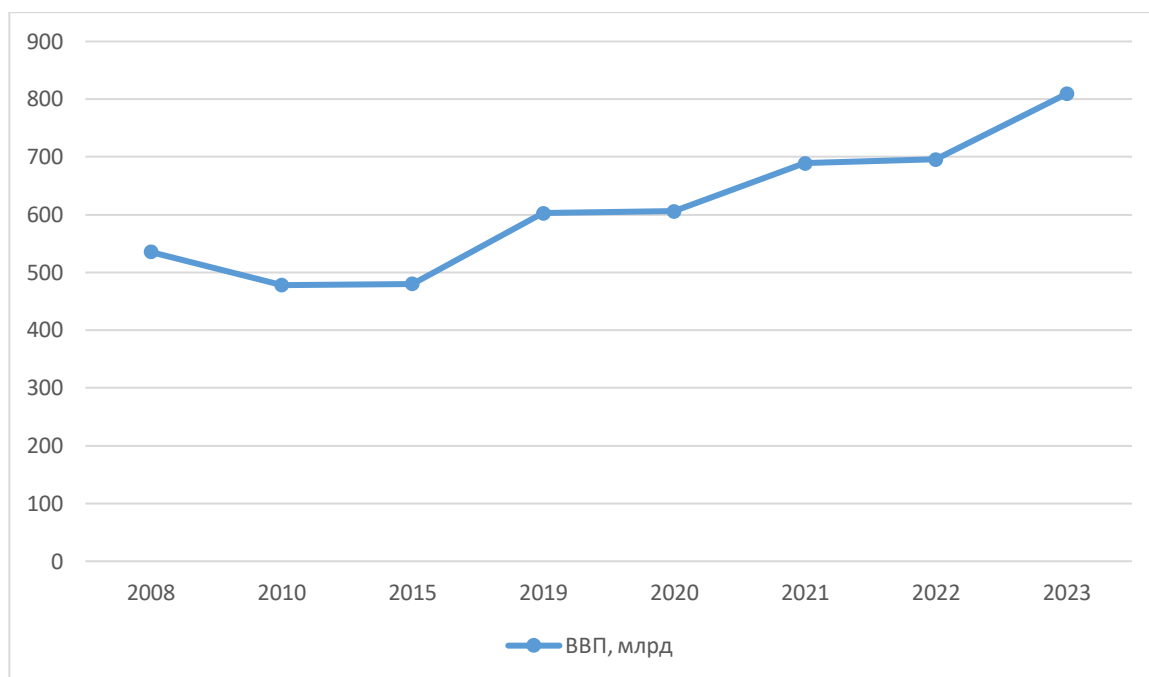

Рис.3.4. Показники рівня ВВП Польщі за 2008-2023 роки
Джерело [80]

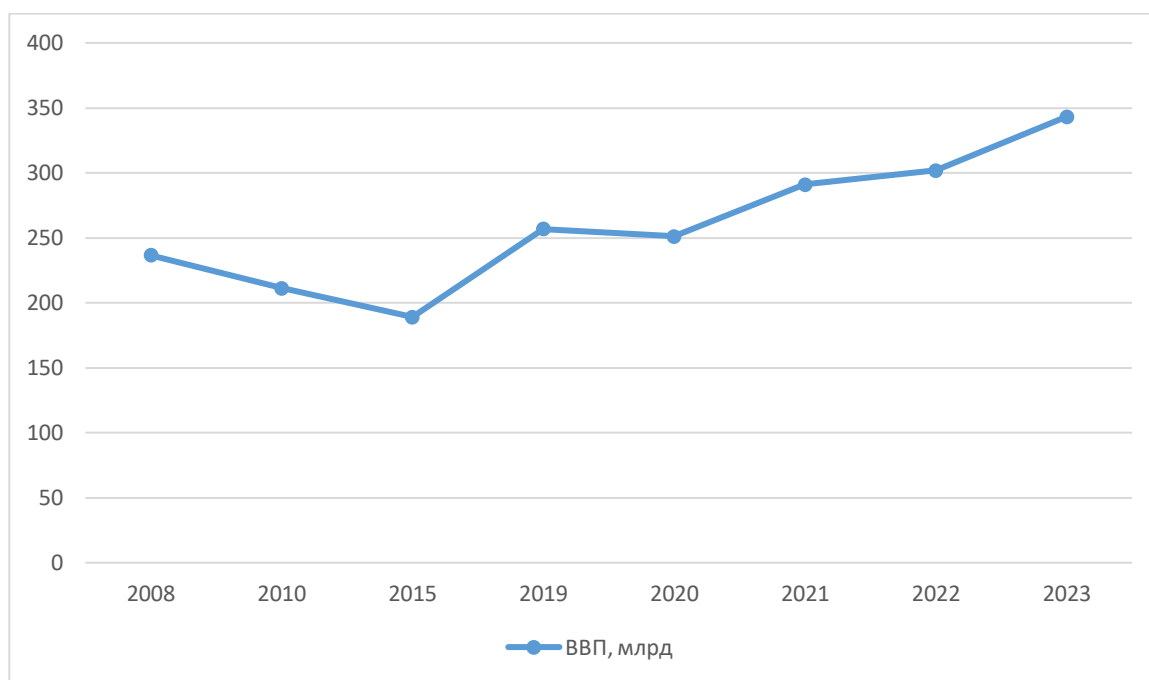

Рис.3.5. Показники рівня ВВП Чехії за 2008-2023 роки
Джерело [78]

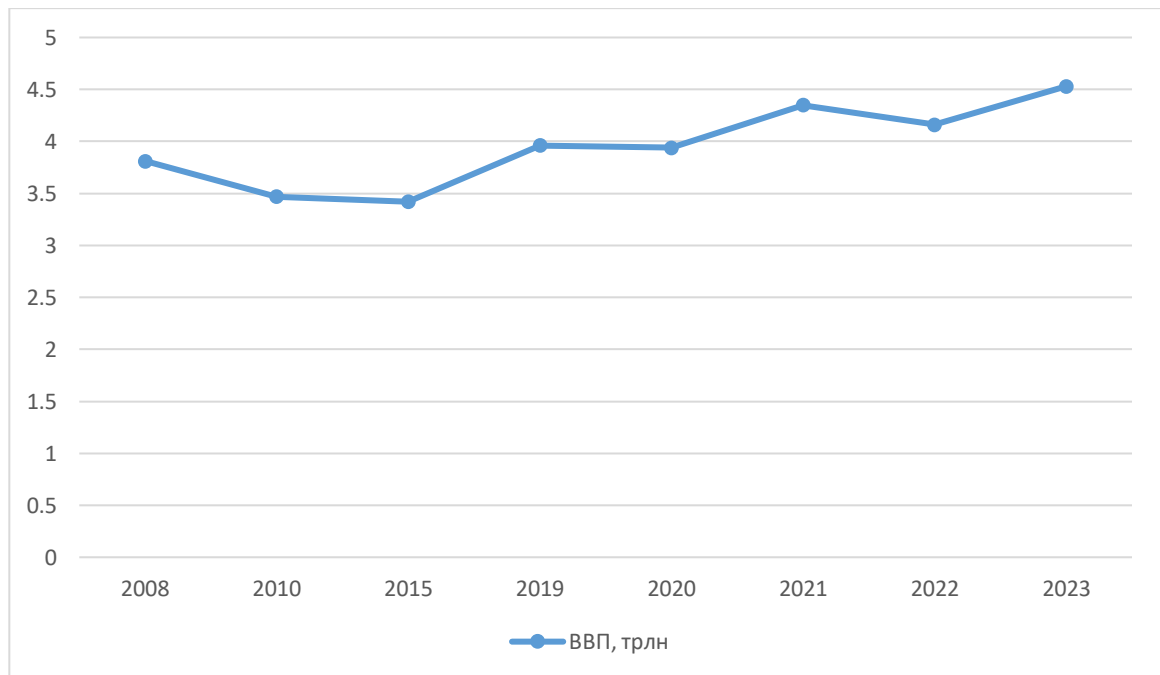

Рис.3.6. Показники рівня ВВП Німеччини за 2008-2023 роки

Джерело [79]

Позитивний вплив наших біженців на зростання економік країн ЄС зумовлений рядом факторів. Одним з них є високий рівень працевлаштування наших громадян у країнах перебування.

Очікувалося, що українські емігранти підвищать рівень зайнятості в Польщі на 1,2-1,8%, але так як рівень фактичної зайнятості вищий, то і рівень її зростання теж становить 1,4-2,2%.

Згідно зі статистичними даними станом на липень-серпень 2023 року близько 80% українських домогосподарств отримували доходи у вигляді заробітної плати за власну працю. У розрізі професій, найбільша частка мігрантів змогла працевлаштуватися некваліфікованими робітниками, наступною за обсягом групою є ремісники та працівники суміжних професій, далі йдуть працівники сфери обслуговування та продажу, оператори та монтажники установок і верстатів. Найменше за обсягами працевлаштованих у сферах менеджменту та сільського, лісового та рибного господарств [100].

Згідно з дослідженнями, проведеними в Німеччині, станом на 2023 рік 93% опитаних стверджували, що зацікавлені у працевлаштуванні. За результатами онлайн-опитування Інституту IFO троє з чотирьох українців вже працюють або ж цікавляться роботою в межах країни. 10% опитаних зазначили, що не хочуть або ж не мають змоги влаштуватися на роботу. Інші 16% вважають, що, незважаючи на їхнє бажання працювати, їхні шанси на німецькому ринку праці є незначними.

Важливо також зазначити, що біженці, що прибули в країну після початку повномасштабного вторгнення мають значно вищий рівень освіти порівняно з біженцями з інших країн та місцевим населенням. Відповідно до статистичних даних 72% всіх українців, що прибули в Німеччину мають вищу освіту і, відповідно, високий рівень кваліфікації. Вдома значна частина українських жінок працювала в сферах науки, медицини та техніки, в яких Німеччина наразі відчуває дефіцит [55].

В межах Чехії, станом на квітень 2024 року, за даними МОМ, понад дві третини українських біженців вже були працевлаштованими. 77% вимушених мігрантів були економічно активними, тобто або вже працювали, або активно шукали собі роботу.

Згідно з проведеним опитуванням значну роль відігравало знання мови. Понад $\frac{4}{5}$ мігрантів, що розмовляли чеською – були працевлаштованими. Найвищі рівні зайнятості спостерігалися серед українців, що до виїзду з України працювали у сфері сільського господарства, а також за фахом слюсаря, майстра, водія чи оператора машини. Загалом до виїзду $\frac{3}{4}$ опитаних були економічно активними. Решту, хто не був активним до еміграції, в основному, становили студенти, пенсіонери та жінки, що перебували у декретній відпустці [17].

Окремі джерела подають інформацію станом на вересень 2024 року. Так, в той період близько 90% всіх працездатних українців були вже працевлаштованими [110].

Ще одним фактором, що значно впливає на економічне становище приймаючих країн є податкові надходження до державних бюджетів.

Високий рівень працевлаштування українських біженців сприяє, відповідно, зростанню рівня податкових надходжень до державного бюджету. Так, за даними аналітиків сума податків, сплачених у 2022 та 2023 роках більш ніж компенсує витрати Польщі на допомогу біженцям. Згідно з оцінками державні витрати на біженців у 2022 році становили 15 млрд злотих, а у 2023 – 5 млрд злотих. Податкові надходження в свою чергу, становили 12,3-15,2 млрд злотих у 2022 році та 18,2-22,5 млрд злотих у 2023 році (рис 3.7) [54].

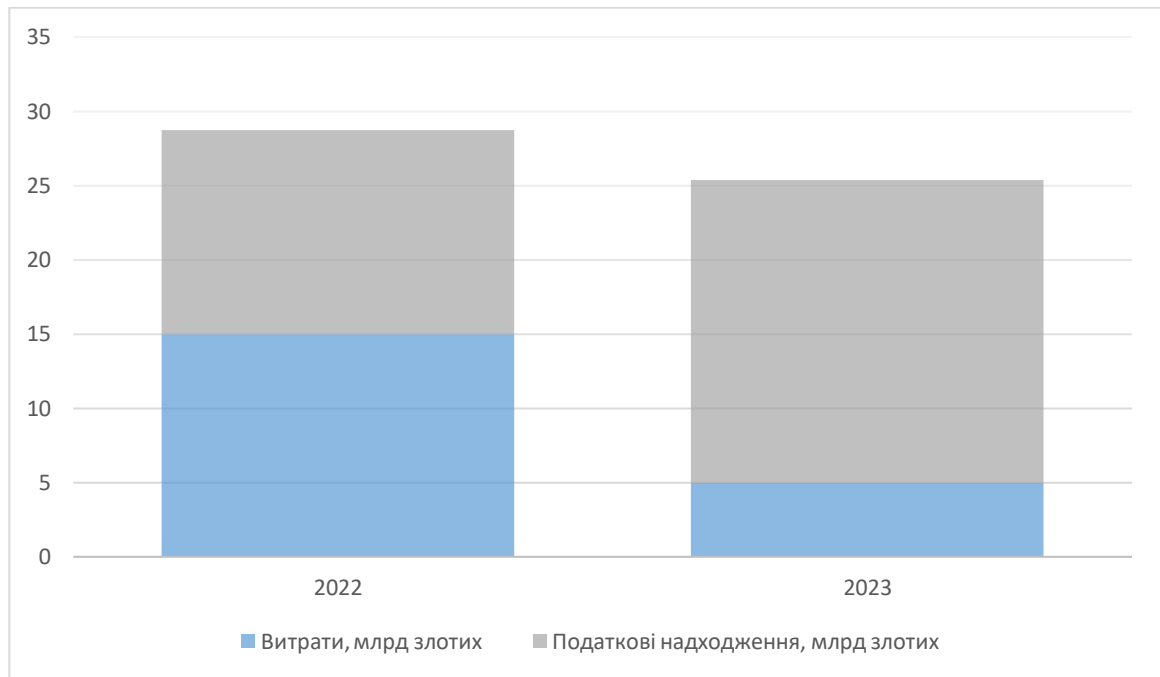

Рис.3.7. Співвідношення витрат на утримання біженців та податкових надходжень від них в Польщі за 2022-2023 роки

Джерело: узагальнено автором за даними [54].

В Чехії в першій чверті 2024 року витрати на біженців становили 3,8 млрд крон, водночас податкові надходження склали 5,8 млрд крон. В другій чверті того ж року, витрати на допомогу українцям знизилися до 3,5 млрд крон, в той час як податкові надходження до державного бюджету зросли до 5,9 млрд крон. Тобто за

першу половину 2024 року наші емігранти додали до держбюджету Чеської республіки 4,4 млрд крон, що еквівалентно близько €175 млн (рис 3.8) [110].

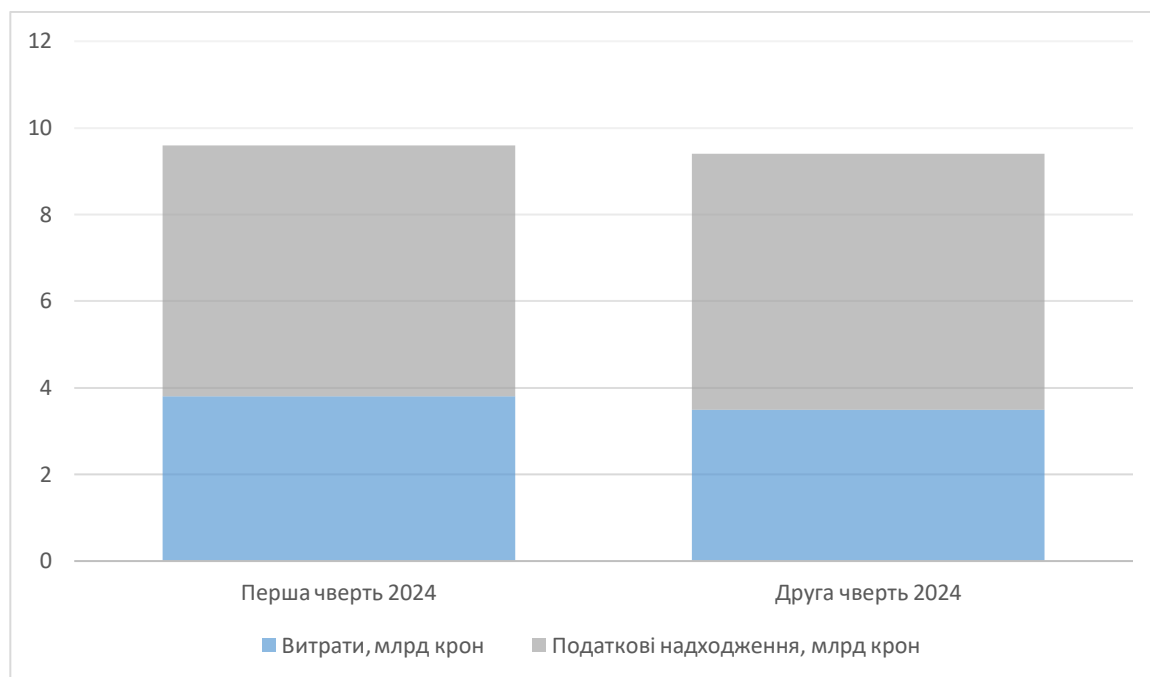

Рис.3.8. Співвідношення витрат на утримання біженців та податкових надходжень від них в Чехії за 2022-2023 роки

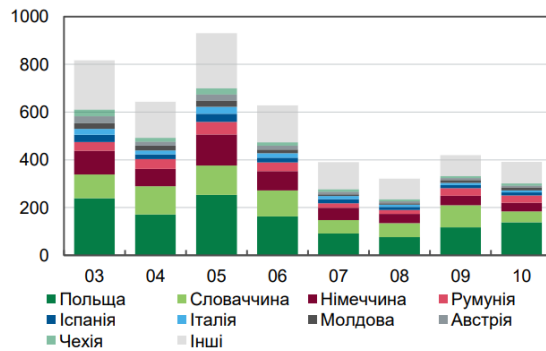
Джерело: узагальнено автором за даними [110].

Згідно з даними інших джерел внесок наших емігрантів до чеського бюджету оцінюється у 12-15 млрд чеських крон, що становить близько пів мільярда євро [47].

Окрім зростання податкових надходжень, позитивним є вплив наших мігрантів також на показники приватного споживання.

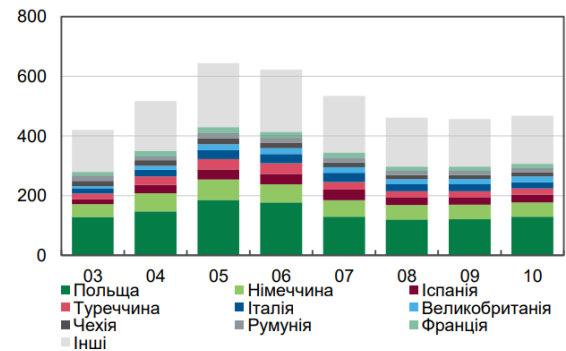
За оцінками Європейського інвестиційного банку, повномасштабне вторгнення могло зменшити приватне споживання в ЄС на 1,1%, через зростання інфляції. Однак витрати мігрантів частково нівелювали цей спад. Так, у 2022 році цей показник для українців зріс більше ніж втричі, порівняно з попереднім роком. Незважаючи на заборону зняття готівки за кордоном, обсяги операцій у торговельних мережах знизилися незначно. Іншими джерелами витрат були кошти, вивезені з України, фінансова допомога та трудові доходи (рис 3.9) [45].

Графік 5. Географічна структура зняття готівки за кордоном* у 2022 році, млн дол.

* На основі опитувань п'яти банків, дані охоплюють 70% від загального показника.
Джерело: опитування банків.

Графік 6. Географічна структура операцій у торговельних мережах* у 2022 році, млн дол.

* На основі опитувань п'яти банків, дані охоплюють 84% від загального показника.
Джерело: опитування банків.

Рис 3.9. Географічна структура зняття готівки та проведення операцій за кордоном у 2022 році, млн дол. США

Джерело: [45]

За офіційними даними за 2022 рік українці витратили близько \$20 млрд за кордоном [1]. Для порівняння допомога біженцям обійшлася країнам ЄС у \$43 млрд [7]. Варто також зважати, що не всі виділені кошти ішли на фінансову допомогу. Частина була витрачена на компенсацію місцевим мешканцям за надане житло, оплата за освітні та медичні послуги. За 2022 рік в Україну надійшло \$12.621 млн (~\$12,6 млрд). Тобто близько $\frac{2}{3}$ витрачених коштів осіли в межах ЄС [11].

Значний вплив на економічне зростання країн ЄС створює відкриття власного бізнесу вимушеними мігрантами з України.

До прикладу, в Польщі до початку повномасштабного вторгнення в середньому українці реєстрували до 200 бізнесів на місяць. За 2023 рік, водночас, українці зареєстрували близько 30 235 нових підприємств, що становить більше 2,5 тис. на місяць. Десяту частину всіх відкритих на території Польщі ФОПів у 2023 році були українськими (рис. 3.10). Загалом за 2023-24 роки було зареєстровано 48 464 ФОПи [51].

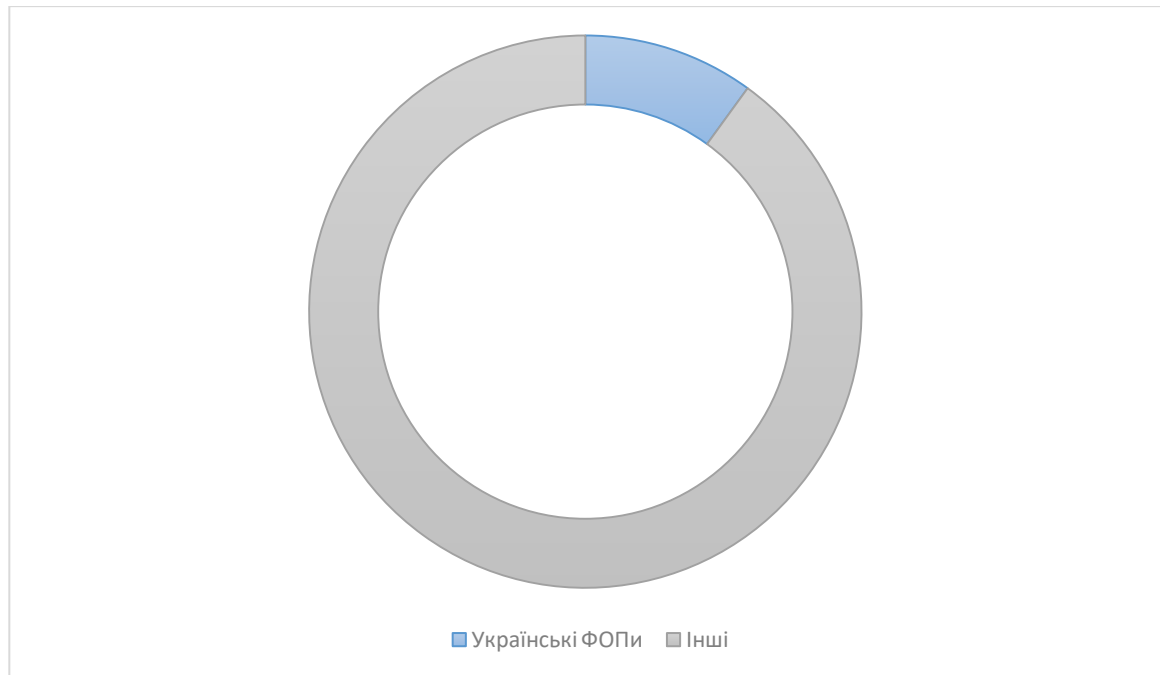

Рис 3.10. Частка підприємств, відкритих українцями у загальній кількості нових підприємств у Польщі у 2023 році

Джерело: узагальнено автором за даними [51].

Відкриття такої кількості нових компаній мало значний позитивний вплив на економіку Польщі, оскільки національні підприємства перебували в кризовому стані через пандемію та значне податкове навантаження. Окрім цього, наші громадяни реформують польський ринок відповідно до вимог сучасного суспільства, вносячи інноваційність і клієнтоорієнтованість [51].

За статистичними даними, що надає DW, лише в Берліні в період з січня 2022 року по липень 2024 року українці зареєстрували 1907 нових компаній. Для порівняння, в період з 2019 року по 2021 рік тут було зареєстровано в чотири рази менше нових підприємств [37].

За даними різних джерел, за 2023 рік в Чехії було відкрито 55 тис. нових підприємств, з яких кожне десяте було засноване українцями. Тобто близько 9% нових компаній відкривалося нашими громадянами (рис. 3.11). До війни даний показник становив 1-2% [8].

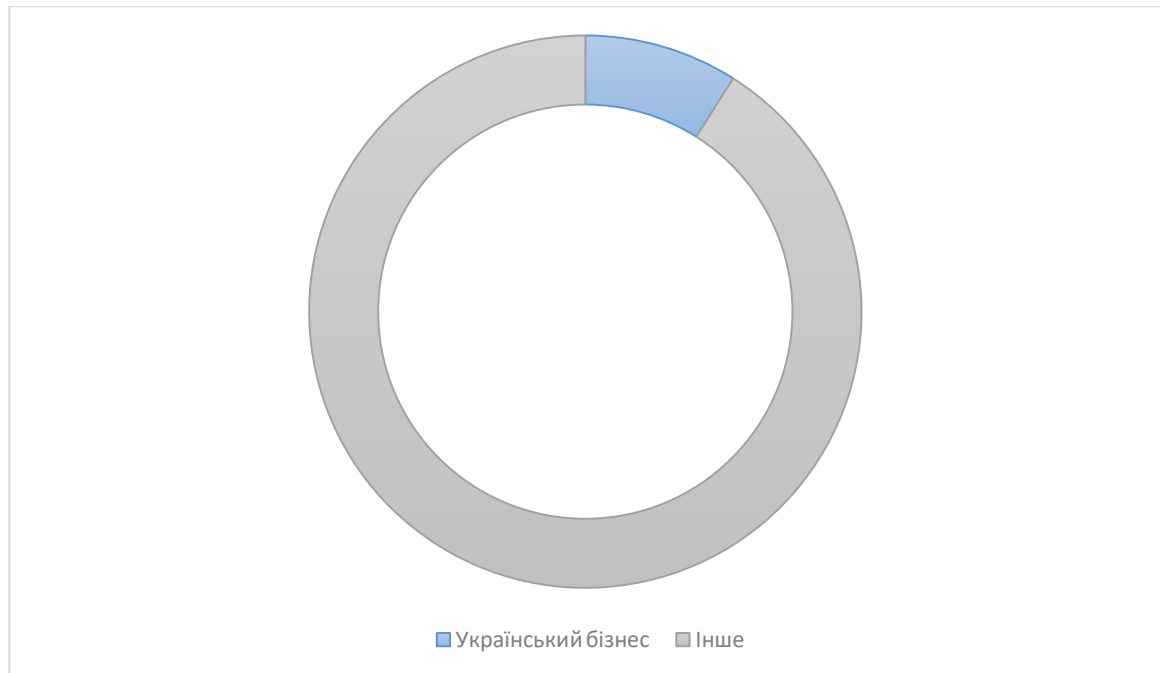

Рис 3.11. Частка підприємств, відкритих українцями у загальній кількості нових підприємств у Чехії у 2023 році

Джерело: узагальнено автором за даними [8].

Ще одним важливим позитивним аспектом значного притоку українських біженців є омолодження націй країн-реципієнтів.

Так, у зв'язку зі старінням нації та зростанням національної економіки Польща зіштовхується з проблемами із зайнятістю, що спонукає її до відкриття власного ринку праці та сприяння інтеграції в ньому мігрантів, в тому числі наших біженців. За даними Labour Force Survey, чисельність польських громадян віком 20-64 років, станом на 2010 рік сягала своїх найвищих значень – 23,5 млн осіб. Однак з того часу відбулося зниження цього показника на 2,6 млн. За прогнозами Євростату населення віком 20-64 роки може зменшитись ще на 4,8 млн до 2050 року (рис. 3.12). Саме тому інтеграція українських біженців у ринки праці Польщі є позитивним явищем.

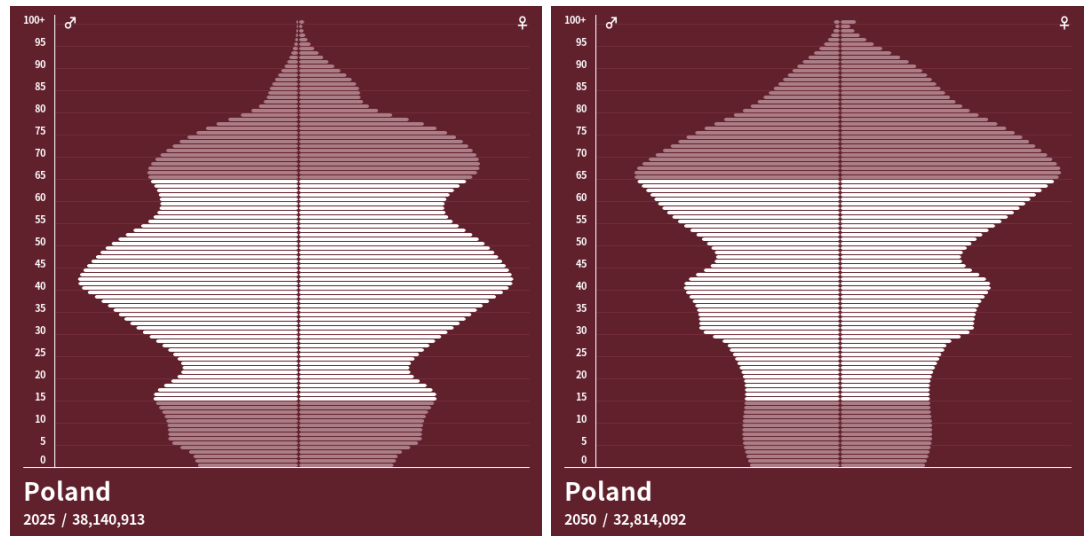

Рис 3.12. Статеві-вікова структура населення Польщі у 2025 та 2050 роках
Джерело: [103]

Аналогічна ситуація спостерігається і в Німеччині. Зважаючи на демографічну кризу та старіння населення Німеччина потребує додаткового залучення працівників з-за кордону (рис. 3.13). В цьому випадку українські емігранти є чи не найкращим варіантом.

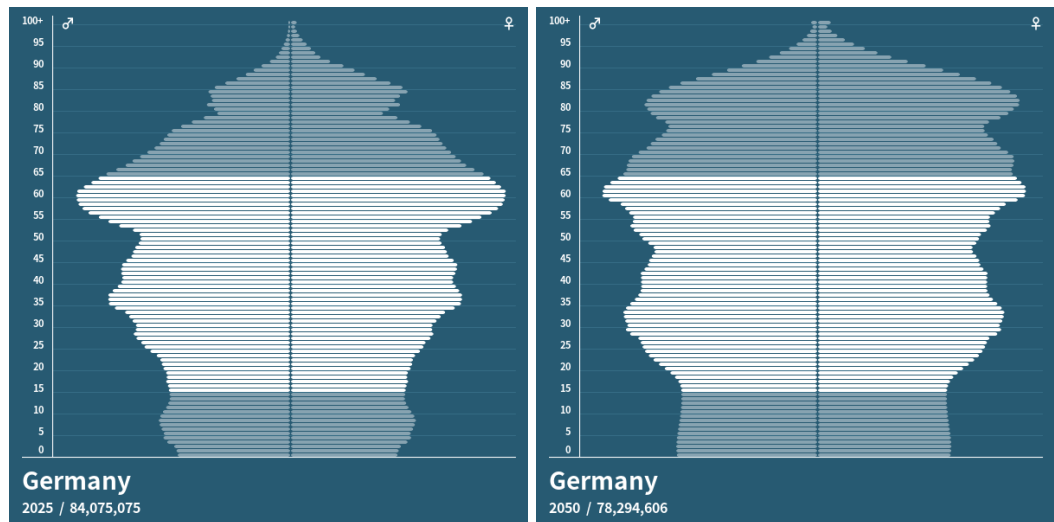

Рис 3.13. Статеві-вікова структура населення Німеччини у 2025 та 2050 роках

Джерело: [102]

Старіння населення також є однією з проблем ринку праці Чехії, що впливає на нього значно сильніше ніж еміграція місцевого населення (рис. 3.14). Зважаючи на те, що потоки вимушених мігрантів до Чехії, як і до інших країн, вирізнялися переважанням жінок молодого та середнього віку, а також дітей та осіб літнього віку, що супроводжували їх, притік наших біженців створює позитивні умови для економічного зростання країни. Якщо порівнювати вікову структуру населення у 2021 та 2022 роках, найбільше зросла чисельність дітей до 15 років (3,4%), трохи нижчі темпи зростання спостерігалися серед осіб працездатного віку 15-64 років (3,2%), найменшим було зростання числа старших осіб (1%). У 2023 році фіксувалося зростання числа лише осіб працездатного віку.

Прибуття значної кількості наших громадян працездатного віку стало досить сприятливим чинником для економічного розвитку Чехії. Так, хвиля вимушених мігрантів сприяла зниженню темпів старіння населення країни. За даними Чеського статистичного управління середній вік населення знизився на 0,2 року у 2022 році, а індекс старіння знизився на 2 людини (в розрахунку на 100 осіб).

Гальмування процесів старіння відбувається також за рахунок українських дітей, що прибули до Чехії після початку повномасштабного вторгнення. Найчисельнішими є групи хлопчиків та дівчат до 10-14 років, чимало також дітей віком від 4 до 9 років (за найнижчими розрахунками – їх більше 2 тис. у кожній статеві-віковій групі).

Також розглядалася група малюків, що народилися в українців вже під час перебування в Чехії. У 2022 році, порівняно з 2021 чисельність народжених у громадян України в Чехії зросла майже у 2,3 рази, а у 2023 році цей показник перевищив довоєнний рівень у 3,1 рази і становив 4308 осіб [18].

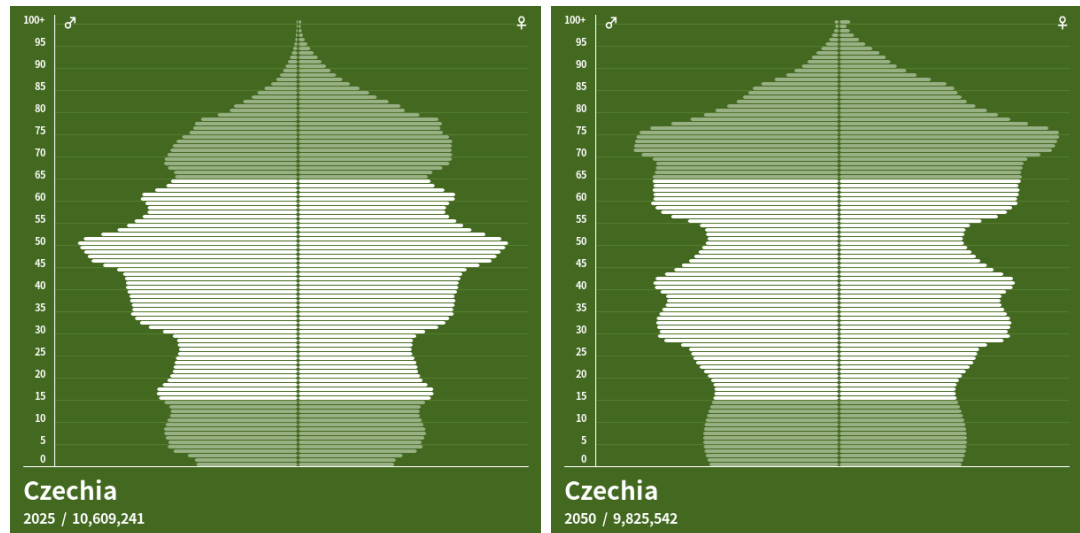

Рис 3.14. Статеві-вікова структура населення Чехії у 2025 та 2050 роках
Джерело: [101]

Результати дослідження показали, що притік значної кількості біженців з України несе за собою не лише загрози, а і багато можливостей для зростання економік приймаючих держав, а отже сприяє підвищенню рівня показників економічної безпеки держави. До основних можливостей можна віднести: зростання рівня ВВП, обсягів робочої сили, рівня податкових надходжень, рівня приватного споживання, числа нових підприємств та омолодження нації.

3.3. Політика ЄС у сфері міграції як інструмент зміцнення економічної безпеки

Для врегулювання будь-якого питання на державному рівні необхідно впроваджувати цілеспрямовану політику у відповідній сфері. Науковці стверджують, що державна політика в сфері міграції формується під впливом ряду факторів, які можуть бути згруповані в 4 категорії.

До першої групи факторів можна віднести внутрішні потреби держави, тобто всі чинники, що прямо впливають на питання територіальної цілісності та

політичної безпеки держави в межах демографічної, соціально-політичної, національної та інших сфер.

До другої групи факторів належать установки правлячої еліти, що відображається у політико-правовому режимі міграції населення.

Третя група складається з факторів, що відображають міжнародну геополітичну ситуацію загалом та ситуацію в країнах-сусідах зокрема.

До четвертої групи можна віднести обставини непереборної сили природного та техногенного характеру. Такі явища можуть спричинити значні потоки вимушених мігрантів, однак держави, як правило, не вносять значних змін до стратегії міжнародного курсу країни через швидкоплинність цих катаклізмів [44].

До початку XXI ст. визначальну роль у формуванні міграційної політики відігравали перша та друга групи факторів. Оскільки на той час основним викликом в даній сфері був дефіцит робочої сили.

Після міграційної кризи 2015 року переважати почали фактори третьої групи, пов'язані зі світовою геополітичною ситуацією. Тоді загострилися питання безпрецедентного зростання обсягів міграційних процесів, в тому числі нелегальної міграції. Внаслідок цього на території ЄС почало формуватися мультикультурне середовище, що стало однією з основних причин зростання організованої злочинності.

Все це зумовило необхідність посилення міграційної політики ЄС. З одного боку, країни-учасниці об'єднання зобов'язані забезпечувати захист прав людини, що ускладнює процеси репатріації чи позбавлення їх права на возз'єднання сім'ї. З іншого – перед ЄС постала потреба у протистоянні зростанню імміграційних потоків [44].

З метою врегулювання даного проблемного питання було вжито ряд заходів.

Для початку було ухвалено План дій щодо боротьби з контрабандою мігрантів на 2015-2020 роки [19]. Даний документ передбачав посилення

реагування поліції та суду, покращення збору та обміну інформацією, посилення запобігання контрабанді та допомогу вразливим групам мігрантів, посилення співпраці з третіми країнами.

Конкретними прикладами дій із боротьби з контрабандою мігрантів є: перегляд законодавства ЄС щодо незаконного ввезення мігрантів до 2016 року; створення списку підозрілих суден та моніторинг цих суден; початок співпраці з фінансовими установами для активізації фінансових розслідувань з метою виявлення та припинення шляхів фінансування організованих злочинних груп, що займаються незаконним перевезенням мігрантів; посилений моніторинг прикордонної зони з повним використанням Eurosur (Європейської системи нагляду за кордоном); посилення підтримки Європолу для виявлення інтернет-контенту, який використовують контрабандисти; включення даних про незаконне ввезення мігрантів у регулярний збір статистики злочинності Євростатом; інформаційно-профілактичні кампанії в третіх країнах щодо ризиків контрабанди; розробка інструкцій для прикордонних органів та консульської служби; фінансування проектів підтримки третіх країн у створенні стратегій протидії незаконному ввезенню мігрантів; посиленні реагування поліції та судових органів; розвитку інтегрованого управління кордонами та створення платформ співробітництва ЄС щодо контрабанди мігрантів у відповідних третіх країнах і регіонах [71].

З метою подолання наслідків міграційної кризи 2015 року також було внесено зміни до Шенгенського кодексу про кордони 2006 року, що передбачали введення обов'язкового регулярного контролю всіх осіб, які перетинають кордони ЄС [19].

Запроваджено також було Систему інформації та авторизації поїздок до ЄС (ETIAS) та Систему в'їзду-виїзду (EES). ETIAS слугувала дозволом на короткостроковий в'їзд для громадян країн із безвізовим режимом. EES, в свою чергу, замінила штампи в паспортах на реєстрацію біометричних даних. Дана

система дозволила автоматизувати процес перетину кордону та більш точно контролювати терміни перебування особи в межах Шенгенської зони [53].

Тобто, можемо побачити, що ЄС спрямовував свої сили на врегулювання проблеми зростаючих обсягів міграції, як легальної, так і нелегальної, з Сирії, а також інших країн Африки та Близького Сходу, де спостерігалася нестабільна політична ситуація.

Однак, починаючи з 24.02.2022 року вектор розвитку міграційної політики ЄС змістився на управління потоками біженців з України, спричинених початком російсько-української війни. Так, пріоритетними напрямками розвитку даної політики стала допомога Україні у сфері надання притулку постраждалим від військових дій та, водночас, врегулювання міграційної кризи, спричиненої масовим напливом біженців.

Надання прихистку нашим громадянам після початку війни регламентувалося рядом нормативно-правових документів. Основоположними були: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод і Хартія Європейського Союзу про основні права [3]. Окрім цих двох документів, безпрецедентним в історії об'єднання стало застосування Директиви ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, яка вперше була прийнята ще 20.07.2001 для забезпечення мінімальних стандартів надання тимчасового захисту у випадках масового напливу переміщених осіб. Однак саме у 2022 році Директива була вперше активована Рішенням Ради ЄС 2022/382 від 04.03.2022 спеціально для українців. Головною метою Директиви є ослаблення тиску на національні системи надання притулку та забезпечення переміщених осіб на території держав-членів ЄС такими гармонізованими правами як право на проживання, медичну допомогу та освіту, доступ до ринку праці та житла. Але надання тимчасового захисту означає автоматичне отримання статусу біженця. У той же час особа, яка отримала тимчасовий захист, не позбавлена права набути

статусу біженця в порядку, встановленому законодавством держави його перебування.

Застосування Директиви стало причиною ряду дискусій. Деякі дослідники вбачають в такій оперативній реакції та значній лібералізації міграційної політики «подвійність європейських стандартів», оскільки такі дії засвідчують певний рівень дискримінації щодо біженців з інших країн [16].

Окрім цього, лібералізація міграції спричинила загострення проблем, пов'язаних із розміщенням та інтеграцією численних потоків біженців. За даними Frontex міграційний тиск на Європу лише посилюватиметься з часом, що пов'язано зі складною геополітичною ситуацією, загостренням проблеми безпеки, а також зростаючою тенденцією до виникнення конфліктів у багатополлярному світі [3].

Отже, можна побачити, що події останнього десятиліття зумовили нагальну потребу у реформуванні міграційної політики ЄС. Протягом останніх восьми років між країнами-членами Європейського Союзу велися переговори щодо реформування процедури надання притулку, що завершилися прийняттям Радою ЄС у травні 2024 року Пакту про міграцію та притулок.

Пакт спрямований на розвиток 4 основних напрямків регулювання міграційних процесів. Зокрема, це безпечні зовнішні кордони, швидкі та ефективні процедури, ефективна система солідарності та відповідальності, а також інтеграція міграції в міжнародне партнерство [97]. Більш детально складові нової міграційної політики ЄС представлені в табл. 3.8.

Отже, можна зробити висновок, що нова міграційна політика ЄС буде спрямована на обмеження міграційних потоків та протидію негативним наслідкам цих процесів. Дана ціль досягатиметься в тому числі через впровадження ефективнішої протидії нелегальній міграції, посилення співпраці держав-членів для забезпечення більш справедливого розподілу міграційного навантаження, а також гармонізацію правил та умов надання притулку.

Таблиця 3.8

Основні напрямки регулювання міграційних процесів, визначені Пактом ЄС
про міграцію та притулок

Напрямок	Заходи, які включають
Безпечні зовнішні кордони	▪ Ретельна перевірка осіб на відповідність умовам для в'їзду в ЄС; ▪ Розширення бази даних Eurodac; ▪ Обов'язкова процедура прикордонної перевірки, а також повернення та підтримка реінтеграції осіб, що не мають права на міжнародний захист; ▪ Кризові протоколи та дії проти інструменталізації.
Швидкі та ефективні процедури	▪ Встановлення чітких правил надання притулку, що включає в себе також розподіл відповідальності між країнами щодо розгляду заяв про надання притулку; ▪ Гарантування основоположних прав людей; ▪ Гармонізація та посилення стандартів ЄС щодо кваліфікації статусу біженця; ▪ Запобігання зловживанням
Ефективна система солідарності та відповідальності	▪ Забезпечення постійних рамок солідарності; ▪ Операційна та фінансова підтримка ЄС; ▪ Встановлення чіткіших правил щодо відповідальності за розгляд заяв про надання притулку; ▪ Запобігання вторинним переміщенням.
Інтеграція міграції в міжнародне партнерство	▪ Запобігання нелегальній міграції; ▪ Запобігання контрабанді мігрантів; ▪ Співпраця у сфері повернення та реадмісії; ▪ Запровадження програм та платформ для сприяння легальній міграції.

Джерело: узагальнено автором за даними [97]

Висновки до розділу 3

Ми дослідили основні ризики та можливості для економічної безпеки ЄС внаслідок зростання обсягів міграційних процесів, а також як це вплинуло на міграційну політику об'єднання.

Аналіз статистичних даних показав, що на території ЄС наразі перебуває більше 6 млн українських біженців. Очевидно, що притік такої кількості людей чинить значний вплив на економіки приймаючих країн.

Як показало дослідження вплив біженців з України чинить двоякий вплив на економіку країн ЄС. З одного боку, такі обсяги мігрантів створюють ряд викликів, пов'язаних з їх розміщенням та інтеграцією. До прикладу, основними негативними наслідками притоку наших біженців для країн-реципієнтів стали: зростання державних видатків, зростання навантаження на соціальну систему, розвиток тіньової економіки, посилення розриву у розвитку регіонів та викривлення ринку праці, що матиме своє відображення у рівні оплати праці.

Однак варто зазначити, що негативний вплив міграційних процесів на економіку країн ЄС є лише короткостроковим явищем. В довгостроковій перспективі прогнозується посилення впливу позитивних аспектів притоку біженців.

Вже зараз можна стверджувати про значний позитивний вплив українських вимушених мігрантів на економіку приймаючих країн. Як показали дослідження, основними можливостями для економічного зростання країн ЄС є: зростання рівня ВВП, обсягів робочої сили, рівня податкових надходжень, рівня приватного споживання, числа нових підприємств та омолодження нації.

З метою коригування характеру та обсягів впливу вимушених мігрантів на економічну безпеку, ЄС вимушений вносити зміни до власної міграційної політики. Так, для регулювання значних за обсягом потоків біженців, які виникли після початку повномасштабного вторгнення, Європейський Союз був вимушений застосувати Директиву ЄС 2001/55/ЄС про тимчасовий захист, що стало безпрецедентним явищем.

Загалом наразі спостерігається тенденція до впровадження більш жорсткої міграційної політики, що буде спрямована на обмеження міграційних потоків та протидію негативним наслідкам цих процесів.

ВИСНОВКИ

За результатами дослідження впливу міграційних процесів на економічну безпеку ЄС, нами було зроблено наступні висновки:

1. в умовах турбулентності сучасної геополітики, питання економічної безпеки набуло критичного значення для держав світу. Особливо гостро дане питання стосується Європейського Союзу, біля кордонів якого триває російсько-українська війна.

2. зважаючи на сучасні події у світовому політичному просторі, для ЄС надважливим питанням залишається міграція. Темпи притоку українських мігрантів, наразі, знижуються, однак на території об'єднання залишається декілька мільйонів біженців.

3. так, як значні міграційні потоки становлять потенційну загрозу економічній безпеці держави, постає питання як оцінювати вплив мігрантів на показники економічної безпеки ЄС. На нашу думку, найкраще це робити не за окремими блоками індикаторів, а за узагальненою системою показників. В контексті впливу міграційних процесів, варто зосередити свою увагу на рівнях зайнятості, безробіття, ВВП та споживацького попиту, якості робочої сили, а також на обсягах витоків коштів за кордон.

4. нам вдалося визначити, що міграція чинить двоякий вплив на економічну безпеку держави. З одного боку ми побачили, що значні обсяги біженців з України спричинили зростання рівня державних видатків, посилили навантаження на соціальну систему держави, загострили питання зростання обсягу тіньової економіки, а також нерівномірного розвитку регіонів, зумовили викривлення ринку праці. З іншого боку, наші біженці позитивно вплинули на зростання економік приймаючих країн, що змогло перевершити всі негативні аспекти вимушеної

міграції. Важливим також є те, що позитивний вплив українських вимушених мігрантів посилюватиметься у довгостроковій перспективі.

5. за результатами дослідження впливу міграції на зростання рівня ВВП приймаючих країн, можна стверджувати, що для більшості країн даний вплив є позитивним. За показниками рівня ВВП досліджуваних країн спостерігалось зростання у 2022-2023 роках.

6. аналіз показників рівня зайнятості засвідчив, що абсолютна більшість наших мігрантів у Польщі та Чехії вже є працевлаштованими. У Німеччині показники зайнятості серед біженців є помітно нижчими, що пов'язано з труднощами у вивченні мови, підтвердженні рівня кваліфікації та догляді за дітьми. Однак, згідно з даними опитувань, більше 90% українців в Німеччині зацікавлені у працевлаштуванні, тож зростання показників рівня зайнятості є лише питанням часу.

7. високі показники працевлаштування зумовлюють, в свою чергу, зростання рівня податкових надходжень до бюджетів приймаючих країн. Згідно з результатами дослідження, станом на 2023 рік суми надходжень до держбюджетів від наших біженців помітно перевищували обсяги видатків на їх інтеграцію. Це свідчить про те, що українські мігранти є прибутковими для економік країн ЄС.

8. позитивним також є вплив наших біженців на показники приватного споживання. Зростання витрат українських мігрантів у країнах еміграції змогло перекрити спад рівня приватного споживання на території ЄС, який був спричинений повномасштабним вторгненням.

9. повертаючись до питання працевлаштування наших біженців за кордоном, варто зазначити, що не всі з них виявили бажання працювати за наймом, а вирішили відкрити власну справу. Дослідження показало, що за 2023 рік в Польщі було відкрито більше 30 тис нових українських підприємств. В Чехії число відкритих українцями бізнесів у 2023 році становило близько 5,5 тис. В Німеччині обсяги

відкритих українцями підприємств також є значними. Так, в період з січня 2022 р. по липень 2024 р. лише в Берліні було засновано 1907 нових компаній.

10. особливості статево-вікової структури міграційних потоків також зумовлюють певні особливості впливу на економіки країн-реципієнтів. Переважання у структурі українських мігрантів молодих людей та дітей зумовлює сповільнення процесів старіння нації у країнах ЄС. Вже зараз і, особливо, з часом інтеграція наших біженців у економіки приймаючих країн дозволить їм зменшити ризики дефіциту працездатного населення.

11. виходячи з результатів нашого дослідження, можна стверджувати, що для європейської економічної безпеки, у довгостроковій перспективі, наші біженці створюють більше можливостей, ніж загроз.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамович О. Біженці та економіка – які наслідки для ЄС має наплив українців URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/bizhentsi-ta-ekonomika-yaki-naslidky-dlya-yes-maye-naplyv-ukrayintsiv/32641171.html>
2. Актуальні виклики та загрози економічній безпеці України в умовах воєнного стану URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-05/executive-1.pdf>
3. Асірян С.Р. міграційна політика Європейського Союзу у контексті воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №2. С.362-365. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2024/91.pdf
4. Білик Д. Працевлаштування українців у ФРН: ситуація покращується. URL: <https://www.dw.com/uk/pracevlastuvanna-ukrainciv-u-nimeccini-situacia-pokrasuetsa-problemi-lisautsa/a-70955222>
5. Виїзд з України: охорона здоров'я. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-healthcare_uk
6. Виїзд з України: підтримка в освіті. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/information-people-fleeing-war-ukraine/fleeing-ukraine-support-education_uk
7. Витрати на українських біженців в ЄС співставні з річними видатками бюджету України URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/07/4/701865/>
8. Все більше українців обирають Чехію для відкриття та розвитку власного бізнесу: свіжі данні. URL: <https://tinyurl.com/35nxebyf>
9. Глобальний інноваційний індекс 2024: як Україна зберігає інноваційний потенціал в умовах війни. URL: <https://nipo.gov.ua/hlobalnyj-innovatsijnyj-indeks-24/>

10. Грицай І.О. Міграційне право: конспект лекцій. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/1108/3.1.pdf>
11. Грошові перекази в Україну з-за кордону з 2008 по 2024 рр. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/transfer/>
12. Гусаров С.М. Міграційне право України. URL: https://e-pidruchniki.com/content/1895_1_ponyattya_migracii_ta_ii_vidi.html
13. Завгородня В.М., Полянська Є.А. Поняття та категорії вимушених мігрантів у міжнародному праві. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2018/114.pdf
14. Індекс глобальної конкурентоспроможності. URL: <https://tinyurl.com/3hfxvzk8>
15. Індекс людського розвитку. URL: <https://tinyurl.com/3n8ytnp7>
16. Кисельова О. І. Війна в Україні та вимушена міграція як чинники впливу на міграційну політику ЄС. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична*. 2023. № 36. С. 137-144. URL: <https://zenodo.org/records/7751668>
17. Костіна І. Дві третини економічно активних біженців з України мають роботу в Чехії. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2024/04/8/7183299/>
18. Курило І. Демографічні аспекти вимушеної міграції українців до Чеської Республіки після російського повномасштабного вторгнення. *Demography and social economy*. 2024. № 3 (57). С. 24-37. URL: <https://ojs.dse.org.ua/index.php/dse/article/download/195/147/2329>
19. Курилюк Ю.Б., Родінова Н.Л., Овчар П.А. Проблеми та перспективи міграційної політики ЄС. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2047/1976>
20. Лайко П.О. Економічна безпека. URL: <https://esu.com.ua/article-18765>

21. Маастрихтський договір URL: <https://tinyurl.com/d7vuuru9>
22. Малиновська О.А. Міграція зовнішня (міждержавна). URL: http://www.history.org.ua/?termin=Migratsiya_zovnishnya
23. Молдован О.О. економічна безпека держави як базове поняття екосистейту: у пошуках універсальної дефініції. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2021. Том 32 (71). № 4. С.5-12. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/32_71_4/4.pdf
24. На червень 2024 у Польщі зайняті 771 тисяча українців. URL: <https://skilky-skilky.info/na-cherven-2024-u-polshchi-zayniati-771-tysiachi-ukraintsiv/>
25. Павленко Д.Г., Семенюк Ю.В., Лисецький Ю.М. Національна безпека: поняття, складники, чинники впливу. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. Том 32 (71). № 3. С. 102-107 URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2021/3_2021/19.pdf
26. Павлиш О. Кількість нелегально працюючих українців у Польщі зменшилася на третину. URL: <https://epravda.com.ua/news/2023/02/13/696991/>
27. Паламарчук Д. Національна безпека: національні цінності, інтереси, цілі, завдання. URL: https://bintel.org.ua/nukma/nacionalna_bezpeka/
28. Пестушко В.Ю. Географія. З поглибленим вивченням географії. 8 клас. URL: <https://uahistory.co/pidruchniki/pestyshko-geography-deep-level-8-class-2021/79.php>
29. Петров А. С. Коронакриза 2020-2022 рр., її соціально-економічні наслідки та їх подолання в різних країнах світу: уроки для України. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/27c4a738-c011-4cbd-ad12-6a8e858ab052/content>
30. Пищуліна О., Юрчишин В., Стецюк П., Міщенко М. Вплив міграційних процесів на перебіг повоєнного відновлення України, міграційну політику ЄС та

Країн Східного партнерства URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/10/25/2023-Pyshchulina-MIGRACIA.pdf>

31. Полковниченко С., Салай І. Вплив української міграції на розвиток економіки України та Польщі. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. №3(31). С.19-35. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/276595/271499>

32. Потапенко В.Г., Бірюков Д.С. Екологічна складова в системі показників економічної безпеки. *Ефективна економіка*. 2013. № 6. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2088>

33. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України: наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>

34. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>

35. Про національну безпеку України: Закон України від 09.08.2024 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2018. № 31. ст.241. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>

36. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf

37. Савчук А. Історії успіху: як українки відкривають бізнес у Берліні. URL: <https://www.dw.com/uk/istorii-uspihu-ak-bizenki-z-ukraini-vidkrivaut-u-berlini-vlasnij-biznes-20092024/video-70284634>

38. Середня зарплата в Німеччині. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/germany/>

39. Середня зарплата в Чехії URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/czech/>
40. Середня зарплата у Польщі. URL:
<https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/world/poland/>
41. Словник української мови: міграція. URL:
<https://slovnyk.ua/index.php?swrd=%D0%BC%D1%96%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
42. Слюсаревський М. М., Блинова О.Є. Психологія міграції : навчальний посібник. Кіровоград: ТОВ "Імекс ЛТД", 2013. 244 с. URL: https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/05/migration-psych_slusar-blinova.pdf
43. Трофімчук М., Колоїзд О. Показники соціальної та економічної статистики як індикатори економічної безпеки держави. *Вісник економіки*. 2024. No 3. С 96-115. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/htneu/article/view/1631/1759>
44. Тульба Н. І. Правове регулювання міграції в Європейському Союзі. URL: <https://tinyurl.com/yj4mfuk7>
45. Туча О., Співак І., Бондаренко О., Погарська О. Вплив українських мігрантів на економіку країн-реципієнтів URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Migration_impact_2022-12-15.pdf
46. Українські біженці в Європейському Союзі: які пільги та права вони мають і що буде далі. URL: <https://tsn.ua/exclusive/ukrayinski-bizhenci-u-yevropeyskomu-soyuzi-yaki-pilgi-ta-prava-voni-mayut-i-scho-bude-dali-2423194.html>
47. Українські біженці сплатили рекордні податки до бюджету Чехії: деталі. URL: <https://tinyurl.com/3hp4fz24>
48. Франчук В.І., Корчинський І.О. Економічна безпека держави: історичні аспекти та характеристика сутності. *Ефективна економіка*. 2019. №8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2019/9.pdf

49. Хелашвілі А.В. Міграційний процес: етапи зміни місця проживання. URL: <http://habitus.od.ua/journals/2022/40-2022/4.pdf>
50. Хомра А. У. Миграция населения: вопросы теории, методики исследования. — К.: Наукова думка, 1979. — 148 с
51. Шевченко Л. Успіх, стереотипи і навіть дискримінація: 3 історії українців, які відкрили свій бізнес у Польщі. URL: <https://tinyurl.com/3k3ve4eu>
52. Шнирков. О.І Місце Європейського Союзу у світовій економіці. URL: <https://tinyurl.com/5n6njrwd>
53. Щербина О. Україна вводить нові правила перетину кордону з ЄС: що таке системи EES та ETIAS. URL: <https://ldn.org.ua/consultations/ukraine-vvodyt-novi-pravylya-peretynu-kordonu-z-yes-shcho-take-systemy-ees-ta-etias/>
54. Як біженці з України вплинули на економіку Польщі: ВВП, ринок праці та сплачені податки. URL: <https://tinyurl.com/2ea7p4b2>
55. Якубовський С. О., Родіонова Т. А., Мороз Д. М. Вплив міграції на економіку Німеччини в умовах агресії росії проти України. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Вип 20. Т.1. С. 10-19. URL: <https://tinyurl.com/y5uuw6ha>
56. Ярослав Романчук. B-Ready 2024 замість Doing Business. URL: <https://www.ilibertyinstitute.org/articles/b-ready-2024-zamist-doing-business>
57. Average Salary in Germany. URL: <https://relocate.me/salaries/germany-average-salary>
58. Bezpieczeństwo ekonomiczne Rzeczypospolitej Polskiej. URL: https://elk.wans.edu.pl/wp-content/uploads/2021/11/Bezpieczenstwo_ekonomiczne_RP.pdf
59. Business Ready (B-READY) 2024. URL: <https://www.worldbank.org/en/businessready>
60. CARE – Cohesion’s Action for Refugees in Europe. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/funding/care_en

61. Collinson S. Europe and International Migration.— London; New York: Pinter Publishers, 1994. — xiv + 210 p
62. Czech Republic Inflation Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/czech-republic/inflation-cpi>
63. Definitions: What we mean when we say “economic security”. URL: <https://webapps.ilo.org/public/english/protection/ses/download/docs/definition.pdf>
64. Diachkov O. Economic security of the national economy: essence, features, structure. URL: https://www.researchgate.net/publication/372385048_ECONOMIC_SECURITY_OF_THE_NATIONAL_ECONOMY_ESSENCE_FEATURES_STRUCTURE
65. Easy to read - The European Union. URL: https://european-union.europa.eu/easy-read_en
66. Economic Security. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Economic_security
67. Economic Security. URL: <https://gsdi.unc.edu/our-work/economic-security/>
68. Economic Security: Protecting lives, preserving livelihoods. URL: <https://www.icrc.org/en/what-we-do/economic-security>
69. Estimated costs associated with welcoming and supporting Ukrainian refugees per one refugee in the European OECD countries as of October 2022. URL: <https://www.statista.com/statistics/1346584/ukrainian-refugee-costs-per-capita-by-country/>
70. Estimated total Ukrainian refugee costs in selected countries worldwide from March 2022 to December 2024. URL: <https://www.statista.com/statistics/1312602/ukrainian-refugee-cost-by-country/>
71. EU Action Plan against migrant smuggling (2015 - 2020): Communication from the commission to the european parliament, the council, the european economic and social committee and the committee of the regions dated 27.5.2015. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52015DC0285>

72. European Union GDP. URL: <https://tradingeconomics.com/european-union/gdp>

73. European Union Government Debt. URL: <https://tradingeconomics.com/european-union/government-debt>

74. European Union Inflation Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/european-union/inflation-rate>

75. European Union Unemployment Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/european-union/unemployment-rate>

76. Foreign direct investment, net inflows (% of GDP) - European Union. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.WD.GD.ZS?locations=EU>

77. Foreign direct investment, net outflows (% of GDP) - European Union. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/BM.KLT.DINV.WD.GD.ZS?end=2023&locations=EU&start=1992>

78. GDP (current US\$) – Czechia. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=CZ>

79. GDP (current US\$) – Germany. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=DE>

80. GDP (current US\$) – Poland. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?end=2023&locations=PL&start=2006>

81. GDP growth (annual %) - European Union. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG?end=2023&locations=EU&start=1992>

82. Global Innovation Index 2024. URL: <https://www.wipo.int/web-publications/global-innovation-index-2024/en/>

83. Golovko V. Essential characteristics of the economic security of the state and its main components. *World science*. 2019. No 11(51). Vol.3. P. 4-8. URL: <https://rsglobal.pl/index.php/ws/article/view/285/274>

84. Gross domestic product at current market prices of selected European countries in 2023. URL: <https://www.statista.com/statistics/685925/gdp-of-european-countries/>

85. Hannah Ward-Glenton. Refugees could help Germany's labor market, but Ukraine's skilled workers are needed at home. URL: <https://www.cnbc.com/2023/02/24/ukrainian-refugees-could-help-germanys-labor-market-but-not-for-long-theyre-ready-to-go-home.html>

86. History of the European Union 1945-59. URL: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/history-eu/1945-59_en

87. Hrybinenko O., Bulatova O., Zakharova O. Financial indicators in the system of economic security of the world countries. *Business and Management 2020*: 11th International Scientific Conference. Vilnius, Lithuania, May 7–8, 2020. P. 273-281. URL: <https://etalpykla.vilniustech.lt/handle/123456789/154245>

88. Human Development Report 2023-24. URL: <https://hdr.undp.org/content/human-development-report-2023-24>

89. IOM Phases of migration. URL: <https://emm.iom.int/handbooks/global-context-international-migration/phases-migration-0>

90. Joint Communication to the European Parliament, the European Council and the Council on “European Economic Security Strategy”. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52023JC0020&qid=1687525961309>

91. Karimov N., Khamidova F., Saydullaev Sh., Criteria for classification of economic security indicators. *International Journal of Multicultural and Multireligious Understanding*. 2021. Vol.8. №7. P. 120-133. URL:

https://www.researchgate.net/figure/Classification-of-indicators-of-economic-security-according-to-comparison-models-with-a_fig1_367871121

92. Konjunktur – Motor für wirtschaftliches Wachstum. URL: <https://insm.de/themen-und-fakten/konjunktur>

93. Kożak-Siara T. Majkowska J. Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego państwa. *Współczesne Problemy Zarządzania*. 2018. Tom 6 №(1(12)). St. 129-149. URL: (PDF) Determinanty bezpieczeństwa ekonomicznego państwa

94. Mašľan M., Britchenko I. Formation of an integrated system of state economic security. *AD ALTA Journal of interdisciplinary research*. 2023. Vol. 13. Iss. 1, special issue XXXII. P.159-163. URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/50102/1/A_29.pdf

95. Mollenkamp D. Economic Security: Meaning, History in the US, FAQs. URL: <https://www.investopedia.com/economic-security-5213404>

96. Oxford English Dictionary: migration. URL: https://www.oed.com/dictionary/migration_n?tl=true

97. Pact on Migration and Asylum. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/policies/migration-and-asylum/pact-migration-and-asylum_en

98. Pallavi Rao. These are the EU countries with the largest economies. URL: <https://www.weforum.org/stories/2023/02/eu-countries-largest-economies-energy-gdp/>

99. Poland Inflation Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/poland/inflation-cpi>

100. Poland: Analysis of the impact of refugees from Ukraine on the economy of Poland. URL: <https://data.unhcr.org/en/documents/details/106993>

101. Population Pyramid of Czechia. URL: <https://population-pyramid.net/en/pp/czechia>

102. Population Pyramid of Germany. URL: <https://population-pyramid.net/en/pp/germany>

103. Population Pyramid of Poland. URL: https://population-pyramid.net/en/pp/poland#google_vignette

104. Sabine Kinkartz. Ukrainian refugees in Germany: Why few work for a living. URL: <https://www.dw.com/en/ukrainian-refugees-in-germany-why-few-work-for-a-living/a-68338226>

105. Scopus. Analyze search results. URL: <https://tinyurl.com/3a3m8fv9>

106. Study finds positive impact of refugees on Poland's economy. URL: <https://www.unhcr.org/europe/news/news/study-finds-positive-impact-refugees-poland-s-economy>

107. Tatul Melsik Mkrtchyan. State economic security system and its components. Research in Humanities, Sociology & Corporate Social Responsibility: 4th Int'l Conference, Penang (Malaysia), Sept. 25-26, 2015. P.10-12 URL: <https://icehm.org/upload/3757ED915013.pdf>

108. The Index of Economic Freedom. URL: <https://www.heritage.org/index/pages/report>

109. Ukraine Refugee Situation. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

110. Ukrainians contribute more to the European budget than some countries spend on their support: details in figures. URL: <https://tinyurl.com/9vvrf7ta>

111. United Nations: International migration. URL: <https://www.un.org/en/global-issues/migration>

112. Wasiuta A. Bezpieczeństwo ekonomiczne. URL: https://www.researchgate.net/publication/346787989_Bezpieczenstwo_ekonomiczne

113. Wickramasinghe A.A.I.N., Wijitapure Wimalaratana INTERNATIONAL MIGRATION AND MIGRATION THEORIES. Social Affairs: A Journal for the Social Sciences. 2016 URL: <https://www.studocu.com/ca-es/document/universitat-pompeu-fabra/family-law/2international-migration-and-migration-theories-aainwickramasinghe-w-wimalaratane-saj-15-1/11135171>

114. World Competitiveness Ranking. URL:
https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/rankings/wcr-rankings/#_tab_Rank

115. World Migration Report 2022 URL: <https://publications.iom.int/books/world-migration-report-2022>

116. World Competitiveness Ranking 2024. Denmark. URL:
https://imd.widen.net/content/trmegg7g1gx/pdf/DK1page_WCY_2024.pdf

117. World Competitiveness Ranking 2024. Ireland. URL:
https://imd.widen.net/content/mxpalff9vf/pdf/IE1page_WCY_2024.pdf

ДОДАТКИ

Шість груп визначень поняття «економічна безпека» за Молдован О.
(узагальнено на основі [23])

Автор	Визначення поняття «економічна безпека»
Кондиціональний підхід	
Пирожков С.І.	Це сукупність умов, за яких країни зберігають свої економічні інтереси; задовольняють у довгостроковому періоді потреби суспільства і держави; генерують інноваційні зрушення в економіці для забезпечення стабільного економічного розвитку; протистоять зовнішнім економічним загрозам та повністю використовують національні конкурентні переваги у міжнародному поділі праці.
Сухоруков А.І.	Це сукупність умов, за яких зберігається здатність країни підтримувати конкурентоспроможність економіки, ефективно захищати національні економічні інтереси і протистояти зовнішнім економічним загрозам, повністю використовувати конкурентні переваги в міжнародному поділі праці.
Ляшенко О.М.	Це сукупність внутрішніх і зовнішніх умов, які сприяють ефективному динамічному зростанню національної економіки, її здатності задовольняти потреби суспільства, держави, індивіда, забезпечувати конкурентоспроможність на зовнішніх і внутрішніх ринках, що гарантує захист від різного роду загроз і втрат.
Якісний підхід	
Жаліло Я.А.	Це складна багатофакторна категорія, що характеризує здатність національної економіки до розширеного самовідтворення з метою задоволення на визначеному рівні потреб власного населення і держави, протистояння дестабілізуючій дії чинників, що створюють загрозу нормальному розвитку країни, забезпечення конкурентоспроможності національної економіки у світовій системі господарювання.
Янг Й.	Це здатність держави забезпечити постійне підвищення рівня життя всього населення за рахунок національного економічного розвитку за збереження економічної незалежності.
Єрмошенко М.М.	Це збалансованість і стійкість до негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, здатність забезпечувати на основі реалізації національних економічних інтересів сталий та ефективний розвиток вітчизняної економіки й соціальної сфери.
Губський Б.В.	можливість і готовність економіки забезпечити достатні умови життя і розвитку особи, соціально-економічну і військово-політичну стабільність суспільства і держави, протидіяти впливу внутрішніх і зовнішніх загроз.

Продовження табл. А.1

Протекціоністський підхід	
Сак Т.В.	Це стан захищеності національних інтересів, а також як наявність і можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту в довгостроковому періоді.
Статичний підхід	
Пастернак-Таранушенко Г.А.	Це стан держави, за якого вона забезпечена можливістю створення та розвитку умов для плідного життя її населення, перспективного розвитку її економіки в майбутньому та в зростанні добробуту її мешканців.
Шлемко В.Т., Бінько І.Ф.	Це такий стан національної економіки, який дає змогу зберігати стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби особи, сім'ї, суспільства, держави.
Андрійчук В.Г.	Це стан економічної системи, який дає їй змогу розвиватися динамічно, ефективно і вирішувати соціальні завдання та за якого держава має можливість виробляти і втілювати в життя незалежну економічну політику
Ресурсний підхід	
Губарева І.О.	Це стан забезпеченості необхідними ресурсами на рівні, який дає змогу досягти захищеності національних економічних інтересів від зовнішніх та внутрішніх загроз, що забезпечує незалежність національної економіки, її стабільність та стійкість, спроможність до постійного оновлення та саморозвитку.
Флейчук М.І., Гончарук Я.А.	Це стан розвитку економічної системи, що забезпечує її ефективне функціонування засобами належного використання внутрішніх і зовнішніх чинників з урахуванням інтересів майбутніх поколінь, а також здатність до відтворення та результативного протистояння внутрішнім і зовнішнім впливам.
Бойко В.В.	Це ресурсно-функціональна та інституційна спроможність держави своєчасно протистояти загрозам в умовах постійних змін економічного середовища, забезпечувати захист національних інтересів, проводити незалежну політику у внутрішній та зовнішній сферах, формувати передумови для задоволення базових потреб людини, підвищувати добробут життя населення та забезпечувати підтримку процесів розширеного відтворення на засадах раціонального природокористування та ефективного господарювання.
Телеологічний підхід	
Предборський В.А.	Безпека є результатом певної свідомої, соціальної діяльності із забезпечення безпеки особи, сім'ї, суспільства, держави. Діяльність із забезпечення безпеки виникає як соціальний феномен щодо подолання суперечностей між об'єктивною реальністю – небезпекою і потребами особи, соціальних груп, суспільства і держави на засадах попередження, локалізації та обмеження.

Продовження табл. А.1

Мунтіян В.І.	Це загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на постійний та стабільний розвиток економіки держави, що містить механізм протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам.
--------------	--

Показники індексу B-Ready 2024 для досліджуваних країн за блоками показників (джерело: [59])

Economy	Business Entry	Business Location	Utility Services	Labor	Financial Services	International Trade	Taxation	Dispute Resolution	Market Competition	Business Insolvency
Bangladesh	74.08	66.91	62.10	64.01	61.45	53.86	56.36	41.90	42.65	40.39
Barbados	78.23	44.39	62.81	69.64	61.37	57.54	52.34	61.63	39.17	45.42
Bosnia and Herzegovina	55.73	63.83	59.58	69.87	56.41	68.65	46.92	49.92	52.23	61.23
Botswana	92.50	56.78	60.85	63.51	69.30	68.26	50.88	56.06	50.92	38.45
Bulgaria	92.08	71.51	81.10	68.72	68.56	75.82	59.96	68.78	64.34	66.40
Cambodia	43.80	49.00	64.45	68.44	86.03	57.68	58.60	61.76	33.09	19.63
Central African Republic	46.26	44.98	53.02	49.95	33.98	34.82	23.28	38.46	33.84	40.81
Chad	47.48	41.04	43.46	55.67	44.26	43.31	43.39	49.23	32.52	42.24
Colombia	88.62	72.38	74.99	62.08	75.19	54.02	57.71	72.85	64.84	74.49
Costa Rica	71.08	72.99	70.22	58.73	66.14	73.93	42.22	59.91	68.55	45.09
Côte d'Ivoire	63.82	44.21	58.87	69.28	42.19	51.08	53.39	61.44	34.68	50.44
Croatia	78.72	76.24	76.77	75.60	63.28	84.73	39.86	71.84	63.24	76.48
El Salvador	45.86	61.90	65.57	56.19	70.99	61.72	43.03	61.45	49.52	18.01
Estonia	90.75	80.40	72.72	68.89	61.54	85.59	70.72	80.24	64.69	79.22
Gambia, The	46.61	33.42	36.43	49.22	42.20	38.58	39.01	50.69	26.76	43.47
Georgia	80.08	83.01	73.08	83.46	74.97	76.72	68.51	82.09	54.93	75.65
Ghana	40.99	60.39	68.52	68.57	59.86	56.25	56.78	54.85	32.19	64.93
Greece	96.58	57.86	69.30	64.71	58.63	87.04	56.02	65.61	64.18	43.71
Hong Kong SAR, China	85.49	71.17	77.71	68.81	69.96	90.77	70.56	72.67	57.80	46.91
Hungary	85.81	73.52	64.45	81.87	80.70	78.23	59.35	75.20	63.17	65.75
Indonesia	63.72	68.09	70.55	72.20	56.51	64.58	59.91	64.24	52.34	56.96
Iraq	52.22	48.47	54.19	53.66	44.05	42.13	29.40	39.87	21.38	6.74
Kyrgyz Republic	64.83	67.37	71.92	54.35	70.62	60.65	46.59	62.54	52.70	52.31
Lesotho	76.44	45.93	56.05	62.69	54.30	61.39	60.19	50.10	25.53	37.02
Madagascar	62.35	42.44	35.04	50.68	50.66	54.83	51.66	47.71	39.90	35.77

Рис. Б.1 Результати розрахунку індексу B-Ready 2024 для досліджуваних країн за блоками показників

Economy	Business Entry	Business Location	Utility Services	Labor	Financial Services	International Trade	Taxation	Dispute Resolution	Market Competition	Business Insolvency
Mauritius	75.58	68.64	41.48	76.60	60.17	74.36	69.22	51.32	57.03	61.02
Mexico	61.53	61.81	76.79	59.74	84.31	63.77	65.56	67.69	51.69	53.93
Montenegro	79.72	66.55	73.63	63.25	63.16	67.20	44.04	68.79	53.12	61.96
Morocco	76.73	77.39	76.64	59.10	62.66	75.51	47.69	43.67	58.14	46.58
Nepal	66.36	60.51	65.39	65.70	70.58	66.77	57.99	64.40	33.06	52.04
New Zealand	84.64	80.38	63.00	79.95	85.04	69.94	71.74	61.07	53.87	59.52
North Macedonia	90.83	55.68	78.44	70.40	73.42	65.34	46.84	61.10	62.26	60.09
Pakistan	91.50	54.25	59.21	53.45	67.97	45.71	57.48	41.99	46.24	48.79
Paraguay	53.92	60.50	53.64	66.23	63.90	64.55	55.27	62.27	48.34	45.33
Peru	63.22	64.89	65.30	64.61	78.41	49.81	49.97	56.61	63.76	61.66
Philippines	48.49	60.27	66.47	75.54	60.70	71.47	56.66	62.88	50.13	45.51
Portugal	92.67	70.17	78.20	73.66	71.12	75.40	52.86	72.41	61.52	79.24
Romania	79.50	69.56	67.61	62.76	73.42	85.80	50.61	74.42	61.06	59.00
Rwanda	85.39	72.01	67.76	60.15	69.28	82.09	66.31	82.87	64.02	80.20
Samoa	73.39	60.10	65.03	70.24	52.09	51.36	56.94	47.82	51.16	23.52
Seychelles	54.49	57.83	53.77	72.71	56.07	61.43	58.35	37.84	35.90	43.72
Sierra Leone	48.44	46.36	60.54	69.02	41.57	37.69	41.45	42.26	30.17	40.26
Singapore	93.57	78.24	81.76	66.83	73.33	79.83	70.39	71.08	62.29	89.69
Slovak Republic	85.62	71.13	86.42	70.87	65.53	80.88	49.85	78.31	60.81	72.59
Tanzania	69.15	53.62	78.73	63.95	57.28	60.11	61.57	63.46	48.29	39.56
Timor-Leste	49.92	40.31	60.19	56.91	24.82	48.61	48.89	36.47	16.69	0.00
Togo	77.26	67.76	65.04	56.45	53.64	60.89	58.68	69.48	41.24	59.45
Vanuatu	44.08	51.63	51.14	54.37	41.24	41.28	50.21	43.04	23.01	21.44
Viet Nam	65.47	62.92	78.73	73.19	57.17	72.39	56.46	64.23	57.67	55.12
West Bank and Gaza	62.47	55.05	57.76	53.14	44.60	49.16	33.09	36.51	25.29	11.99

Рис. Б.2 Результати розрахунку індексу B-Ready 2024 для досліджуваних країн за блоками показників (продовження)

АНОТАЦІЯ

Тарасюк О.О. Вплив міграційних процесів на економічну безпеку Європейського Союзу: ризики та можливості. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота представлена на здобуття освітнього ступеня «бакалавр» спеціальність 292 «Міжнародні економічні відносини». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2025.

У кваліфікаційній роботі досліджено поняття міграції, економічної безпеки та їх взаємозв'язок. Проаналізовано ключові показники економічного розвитку Європейського Союзу та вплив на них міграційної кризи, спричиненої російсько-українською війною. Виокремлено ключові виклики та можливості, спричинені вимушеною міграцією.

Ключові слова: економічна безпека, Європейський Союз, міграція, міграційна криза.

ABSTRACT

Tarasiuk O.O. The Impact of Migration Processes on the Economic Security of the European Union: Risks and Opportunities. – Manuscript.

Qualification work presented for the degree of "Bachelor" specialty 292 "International Economic Relations." – State University "Zhytomyr Polytechnic", Zhytomyr, 2025.

The qualification work examines the concepts of migration, economic security and their interrelation. It analyzes key indicators of the European Union's economic development and the impact on them of the migration crisis caused by the Russian-Ukrainian war. The key challenges and opportunities caused by forced migration are identified.

Keywords: economic security, European Union, migration, migration crisis.